

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми
навчання

СОКОЛОВ Володимир

Наукова керівниця:

д.держ.упр., доцентка

МАТВЕЙЧУК Людмила

Рецензент

АНОТАЦІЯ

Соколов В. – Організаційно-правові аспекти управління у сфері ювенальної юстиції.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній з обґрунтуванням напрямів удосконалення організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції.

У першому розділі магістерської роботи розглянуто основні теоретичні аспекти організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції. Зокрема, досліджено зміст та основні принципи ювенальної юстиції. Також у окремому параграфі вивчено зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції.

У другому аналітичному розділі автором розкрито практичні аспекти організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції. У тому числі, наведено загальну характеристику організаційного забезпечення у сфері ювенальної юстиції, опрацьовано форми публічного управління у сфері ювенальної юстиції.

Зі свого боку, у третьому розділі магістерської роботи наведені напрями удосконалення організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції.

Запропоновано основні завдання та пріоритети формування доктрини ювенальної політики України. Обґрунтовано зміст адміністративного механізму забезпечення функціонування ювенальної юстиції.

Ключові терміни: юстиція, ювенальна юстиція, управління, публічне управління, організаційно-правове забезпечення.

SUMMARY

Sokolov V. – Organizational and legal aspects of management in the field of juvenile justice.

Master's thesis for obtaining a master's degree in the specialty 281 Public management and administration.

The work is devoted to an important scientific problem related to the substantiation of directions for improving the organizational and legal aspects of management in the field of juvenile justice.

In the first chapter of the master's work, the main theoretical aspects of the organizational and legal aspects of management in the field of juvenile justice are considered. In particular, the content and basic principles of juvenile justice were investigated. Also, the foreign experience of implementing juvenile justice is studied in a separate paragraph.

In the second analytical section, the author reveals the practical aspects of the organizational and legal aspects of management in the field of juvenile justice. Including, the general characteristics of organizational support in the field of juvenile justice are given, the forms of public administration in the field of juvenile justice are elaborated.

For its part, in the third chapter of the master's thesis, directions for improving the organizational and legal aspects of management in the field of juvenile justice are given.

The main tasks and priorities of the formation of the doctrine of juvenile policy of Ukraine are proposed. The content of the administrative mechanism for ensuring the functioning of juvenile justice is substantiated.

Key terms: justice, juvenile justice, administration, public administration, organizational and legal support.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	7
1.1. Зміст та основні принципи ювенальної юстиції	7
1.2. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції	13
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	22
2.1. Загальна характеристика організаційного забезпечення у сфері ювенальної юстиції	22
2.2. Організація заходів ювенальної превенції	26
2.3. Форми публічного управління у сфері ювенальної юстиції	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	40
3.1. Основні завдання та пріоритети формування доктрини ювенальної політики України	40
3.2.Адміністративний механізм забезпечення функціонування ювенальної юстиції	53
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Згідно з нормами Конституції України, захист прав людини в Україні є пріоритетним для держави завданням. Особливу увагу держава має приділяти захисту прав неповнолітніх осіб, взявши на себе зобов'язання відповідно до Конвенції ООН про права дитини. Завдання, яке поставила перед собою Україна, передбачає створення такої системи державних органів та недержавних інституцій, які б ефективно виконували роль захисника прав неповнолітніх, при цьому діючи у постійному взаємозв'язку між собою. Для цього необхідно мати відповідне законодавче підґрунтя, яким буде врегульовано це питання з огляду на сучасні потреби та міжнародні правові стандарти.

Сучасному баченню питань розвитку, впровадження та теоретичного обґрунтування сутності ювенальної юстиції та її значення для захисту прав неповнолітніх приділяли увагу такі дослідники як: Ю. Гурева, Н. Горб, А. Івановська, Б. Ісмаїлов, У. Ковна, Н. Крестовська, Н. Кузнєцова, І. Лавровська, П. Люблінський, Р. Максудов, Я. Мачужак, Н. Мелешко, Е. Мельнікова, В. Мірошніченко, І. Перетерський, П. Пилипчук, Є. Тарло, Н. Чудик-Білоусова, Т. Шевченко, Л. Чупрій та ін. На нашу думку, питання ювенальної юстиції повинні бути постійно в полі зору вітчизняних науковців.

Мета та завдання дослідження. *Метою дослідження* виступає узагальнення теоретичних аспектів та обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції. У відповідності до мети були поставлені та послідовно вирішувались такі *завдання*:

- визначити зміст та основні принципи ювенальної юстиції;
- вивчити зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції;
- навести загальну характеристику організаційного забезпечення у сфері ювенальної юстиції;

систематизувати форми публічного управління у сфері ювенальної юстиції;

обґрунтувати основні завдання та пріоритети формування доктрини ювенальної політики України;

опрацювати адміністративний механізм забезпечення функціонування ювенальної юстиції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з реалізацією управління у сфері ювенальної юстиції.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-правові, практичні аспекти управління у сфері ювенальної юстиції.

Методи дослідження. У магістерській роботі було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування, у тому числі: аналізу та синтезу, узагальнення, порівняння, табличний та графічний тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що здійснені у роботі висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані при розробці проектів рішень щодо організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

1.1. Зміст та основні принципи ювенальної юстиції

Етимологічно термін «ювенальний» походить від латинського слова *juvenis* (молодший), що означає «молодий, молодий», а також «юнак», юнак, дівчина. Розглядаючи складові системи ювенальної юстиції, важливо визначити, що саме означає сама система ювенальної юстиції. Серед науковців і практиків досі немає єдиної думки щодо місця ювенальної юстиції в системі протидії неповнолітнім. Одні автори вважають, що ювенальна юстиція є елементом системи превенції, інші стверджують, що превенція є частиною системи ювенальної юстиції. Ювенальна юстиція – це особлива система взаємодіючих установ, які здійснюють захист прав та інтересів неповнолітніх, запобігають дитячій безпритульності, бездоглядності та правопорушенням неповнолітніх [43, С. 15].

Деякі автори ототожнюють поняття ювенальної юстиції з судом у справах неповнолітніх. Ювенальна юстиція – це судова система, яка здійснює правосуддя у справах щодо неповнолітніх і має завдання судового захисту прав і законних інтересів неповнолітніх та судового контролю за розглядом справ про правопорушення та правопорушення неповнолітніх [17].

Повертаючись до витоків ювенальної юстиції, звернемо увагу на науковий підхід до цього інституту [37, С.45-56].

Науковці розрізняють ювенальну юстицію як у широкому, так і у вузькому значеннях. У вузькому розумінні – це спеціалізована ланка судової системи, у широкому – сукупність правових механізмів, спрямованих на забезпечення захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх, що реалізуються державною та недержавною системами. - державні органи, установи та організації [16].

На думку Н. Крестовської, система дитячої юстиції – це система державних, муніципальних і громадських судових органів, правоохоронних і правозахисних органів, які на основі закону та за допомогою медико-соціальних знань психолого-педагог. методи, забезпечення справедливості щодо дітей, попередження та попередження злочинів щодо дітей та за участю дітей, захист прав, свобод та інтересів, а також соціальну реабілітацію дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації [26].

За словами Р. Опацького, система ювенальної юстиції – це суди, на які покладено місію розгляду справ про правопорушення, вчинені неповнолітніми. Ця система також пов'язує інші державні та недержавні структури, які здійснюють контроль за реабілітацією та ресоціалізацією неповнолітніх правопорушників та профілактикою злочинності серед неповнолітніх, соціальним захистом сім'ї та прав дитини. Ювенальна юстиція – це судова структура, обов'язково відокремлена від загальної системи правоохоронних органів, з метою дотримання особливого порядку роботи з неповнолітніми, що дозволяє додатково гарантувати їхні права [38].

Правові та соціальні основи дитячого правосуддя повинні перебувати у постійній взаємодії як механізму захисту прав дитини. Під цим слід розуміти систему соціально-правових заходів, які служать забезпеченню реалізації його прав. Тому концепція ювенальної юстиції повинна враховувати як правові, так і соціальні основи, оскільки правові норми щодо неповнолітніх встановлюються на основі характеристик неповнолітніх, які оглядаються соціальними працівниками. Слід зазначити, що систему ювенальної юстиції відрізняють такі специфічні норми, яких немає в жодному правовому інституті [22, с.54]:

- переважно захисної спрямованості;
- соціальна насиченість;
- максимальна індивідуалізація судового процесу.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що метою системи ювенальної юстиції є не покарання як таке, а виховання молоді

шляхом обмеження шкідливого впливу на дітей та молодь фактора їх залучення до кримінального провадження. Характеризуючи систему ювенальної юстиції, слід виділити кілька аспектів:

- по-перше, ювенальна юстиція – це система державних органів, діяльність яких спрямована на захист прав і законних інтересів неповнолітніх, серед яких провідне місце посідають ювенальні суди;

- по-друге, містить детальні принципи, на які спираються судові органи при здійсненні кримінального судочинства щодо неповнолітніх;

- по-третє, існує певний механізм, за допомогою якого органи державної влади захищають права дітей;

- по-четверте, потребує взаємодії органів юстиції з різними соціальними службами для дітей та молоді.

Ювенальна юстиція традиційно оцінюється в науці і юридичній практиці з двох позицій: як засіб боротьби зі злочинністю серед підлітків і молоді та як засіб захисту прав і законних інтересів неповнолітніх, захисту їх від несприятливих умов життя і виховання. Ці два підходи відображають зміст і цілі ювенальної юстиції. Оскільки на практиці вони не відокремлені одна від одної, це призводить до певного стирання межі між функціями судового захисту та завданнями боротьби зі злочинністю. Змістом і метою ювенальної юстиції є збереження або ресоціалізація особистості дитини в умовах усвідомленої невідворотності покарання за вчинений злочин [17-18].

Основна мета системи ювенальної юстиції – попередження злочинів та виховний вплив на підлітка з метою повернення малолітнього правопорушника в суспільство. І незмінними залишаються методи та способи, які вона використовує при реалізації цієї стратегії – це виявлення причин дитячої злочинності, профілактика.

Основною функцією системи ювенальної юстиції є вилучення неповнолітніх із загальної системи кримінальної юстиції. Саме цьому покликані служити положення численних міжнародних договорів, учасником яких є Україна. Відповідно до загальноприйнятих норм, розгляд справи про

злочин, вчинений підлітком, має проводитися після спеціальної попередньої підготовки за участю психологів і соціальних працівників. Судове засідання також повинно проходити в спеціально створених умовах, що забезпечують неповнолітньому психологічний комфорт і виключають психологічне утиск [17-18].

Суспільно важливі функції дитячого правосуддя можна поділити на загальні, тобто характерні для всього правосуддя в цілому, і специфічні, пов'язані з його конкретним предметом. Загальні особливості включають:

- забезпечення законності та обґрунтованості правових рішень та їх виконання;
- відновлення порушених внаслідок злочину суспільних відносин;
- виховний вплив на неповнолітніх правопорушників.

Особливими ознаками вважаються такі ознаки: забезпечення того, щоб усі судові рішення щодо неповнолітніх були максимально справедливими; захист прав і законних інтересів неповнолітніх під час розгляду справи, у зв'язку з тим, що держава бере на себе функцію охорони материнства і дитинства; ресоціалізація неповнолітніх із ризиком випадання з позитивної соціалізації; посилення наставницького потенціалу місцевих громад у профілактичній та соціально-реабілітаційній роботі, а отже – розвиток громадянського суспільства, обмеження сфери застосування пенітенціарних технологій у зв'язку з розвитком можливостей участі місцевих громад у неформальному соціальному контролі [17-18].

Принципи захисту прав дітей – це не певні ідеї, відображені у правових нормах, які “виражають рівень правосвідомості в суспільстві”. Цю тезу, як уявляється, можна вважати прийнятною і при розгляді принципів юстиції, дружньої до дитини. Офіційне визнання ідей про специфіку діяльності ювенальної юстиції в ряді країн призвело до поступового закріплення в національному законодавстві й міжнародних правових актах основних принципів здійснення правосуддя у справах неповнолітніх.

Головним тут слід вважати принцип участі дитини у вирішенні справи, яка її стосується - один з фундаментальних принципів Конвенції ООН про права дитини. Принцип участі у рамках юстиції, дружньої до дитини означає право дитини бути проінформованою про свої права, мати доступ до суду, отримати юридичну консультацію та бути вислуханою у ході процесу, до якого дитина залучена. Цей принцип означає також повагу до точки зору дитини.

Принцип дотримання інтересів дитини відноситься до фундаментальних засад Конвенції ООН про права дитини. З цього виходить, що кожна справа, до якої залучена дитина, має бути оцінена з урахуванням її інтересів, при чому погляди та думки дитини мають бути належним чином враховані. Усі права дитини, такі як право на гідність, свободу та рівня ставлення мають поважатися протягом усього провадження. Зокрема, до дитини-правопорушника мають застосовуватись не тільки обмеження та покарання. Такій дитині має надаватись правова, соціальна, психологічна допомога, мають бути забезпечені її права на охорону здоров'я, на отримання освіти тощо.

Сутність принципу поваги до гідності дитини полягає в тому, що з дітьми у системі юстиції мають поводитися з турботою, співчуттям, чесно та з повагою, впродовж будь-якої процедури або справи, зі спеціальною увагою до їх особистої ситуації. Належне поводження має надаватись дітям незалежно від причини, через яку вони увійшли у контакт з юридичними та неюридичними процедурами або іншим втручанням у будь-якій процедурі або справі.

Таким чином, юстиція, дружня до дитини, має однаково уважно ставитись до потреб і інтересів дитини-правопорушника, дитини-потерпілого, дитини-свідка, взагалі - до будь-якої дитини, що потребує правової та соціальної допомоги. Неприпустимим є образливе звернення до дитини, діти не повинні піддаватись тортурам та принизливому поводженню або покаранню, процесуальні дії щодо них не повинні бути тривалими або

виснажливими. Для дитини-потерпілого та дитини-свідка при проведенні з ними слідчих дій, мають бути створені умови, які виключають отримання ними (дітьми) негативних емоцій (допити та інші слідчі дії у режимі відео-конференції, спілкування дитини безпосередньо з суддею за посередництвом відеоапаратури).

Юстиція, друкня до дитини, передбачає що права дітей мають бути захищені від дискримінації з будь-якої підстави, такої як стать, раса, колір шкіри або етнічна належність, вік, мова, релігія, інші переконання. Потребують захисту (спеціального) діти-мігранти, діти-біженці, діти-інваліди.

Нарешті, принцип верховенства права повністю застосовується до дітей так само як і до дорослих. Він має діяти в усіх судових, позасудових та адміністративних провадженнях. Вимоги законності, справедливості, презумпція невинуватості, право на правову допомогу, на доступ до суду та право на апеляцію мають бути гарантовані дітям [13, с.50-51].

Наукові пошуки ефективних та оптимальних моделей структури суб'єктів ювенальної юстиції, впровадження та обґрунтування ефективних практик їх функціонування проводили й інші вчені. Проте ефективне функціонування системи ювенальної юстиції потребує взаємодії та координації діяльності її суб'єктів. З метою запровадження міжвідомчої платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку юстиції для дітей, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини, постановою від № 100 від 21.07.2018 р. створено Міжвідомчу координаційну раду з питань юстиції для дітей. Її основними завданнями є координація діяльності органів виконавчої влади з метою розробки політики та практики забезпечення захисту інтересів неповнолітніх, які вчинили злочин, стали жертвами чи свідками злочинів, дослідження можливості започаткування єдиної системи органів по роботі з дітьми тощо. Проте цей орган має тимчасово-дорадчий характер і обмежується виключно процесами реформування законодавства про правосуддя щодо дітей [53].

Отже, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що системою ювенальної юстиції поширюється певна категорія осіб, які не досягли 18 років, а саме діти (малолітні та неповнолітні), які перебувають у групі ризику чи конфлікті із законом. Не менш важливим є забезпечення захисту прав дітей, які стикаються із законом – дітей, які постраждали від злочинів, дітей, які є свідками злочинів, а також дітей, які потребують захисту та підтримки з боку держави. Система ювенальної юстиції включає досить широке коло суб'єктів, особливо тих, хто формує та реалізує політику щодо неповнолітніх. Тому вкрай важливо, щоб система цих суб'єктів була прозорою, визначала компетенцію кожного суб'єкта, була стабільною, мала координаційний центр та відстежувала зв'язки суб'єктів між собою, щоб забезпечити найкращі інтереси дітей.

1.2. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції

Аналізуючи наукові джерела щодо історичного розвитку ювенальної юстиції, варто зазначити, що перший суд у справах неповнолітніх з'явився в Австралії (1890 р.) [7], яка на той час була однією з колоній Великої Британії.

У 1894 році такий суд починає свою роботу в Канаді, а у 1899 р. – в м. Чикаго (США). Як вважає більшість науковців, саме «американський дитячий суд» – розпочав відлік впровадження у дію ювенальної юстиції, тобто реального судочинства щодо дітей та молоді, що дало потужний поштовх розвитку цього інституту загалом у світі.

Розбудова держави неможлива без підтримки сім'ї, підвищення авторитету і цінності сім'ї та родинних зв'язків, виховання поваги до батьків, людей похилого віку та старшого покоління. Аналізуючи причини зростання підліткової злочинності та шукаючи шляхи виходу України з такої ситуації, найважливішим є з'ясування питання про природу та роль держави у регулюванні правосуддя щодо дітей. Факторами, які вплинули на вибір даного напрямку у сфері захисту прав дитини – у разі конфлікту із законом – були:

різкий спад виробництва, розбалансованість економічних відносин, зростання безробіття, падіння сукупного доходу сім'ї, підвищення економічної рівноваги, підвищення рівня безробіття тощо. руйнування дитячого садка, зниження доступності медичних послуг, погіршення екологічної обстановки тощо. Ці обставини призвели до погіршення демографічних показників, зростання дитячої безпритульності та зростання рівня злочинності серед дітей.

У нових умовах держава має запровадити більш прогресивну систему соціальної реабілітації дітей після конфлікту з законом, що відповідає сучасним вимогам.

У п. 3 ст. 40 Конвенції про права дитини (1989 р.) підкреслюється, що «...держави-учасниці прагнуть сприяти встановленню законів, процедур, органів і установ, які безпосередньо стосуються дітей, які підозрюються в порушенні кримінального права, звинувачуються або визнано винним у його порушенні» [25].

Саме це положення стає міжнародно-правовою основою формування державної політики України щодо створення системи ювенальної юстиції. Мінімальні стандартні правила ООН щодо правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські принципи 1985 р.) стверджують: «...неповнолітні повинні бути притягнуті до відповідальності за вчинення правопорушень, які караються за законодавством даної країни, що відрізняється від відповідальності дорослих...». Світова практика показує, що суддя, який виніс вирок дорослому злочинцю, не може судити неповнолітнього.

Міжнародна та національна практика показує, що запровадження ювенальної юстиції є важливим фактором, який позитивно впливає на суспільство та сприяє зміцненню позицій місцевих громад. Програми відновного правосуддя є ефективним елементом системи ювенальної юстиції: здійснюють виховний вплив на правопорушника, запобігають повторному вчиненню злочинів, сприяють соціальній адаптації та реінтеграції правопорушників у суспільство.

Ювенальна юстиція існує вже понад 100 років. Піонером у цьому питанні є США, де в 1899 році в Чикаго був заснований перший «дитячий суд». Нині існує декілька ефективних моделей правосуддя щодо дітей – англо-американська, континентальна, скандинавська. Як правило, вони діють на основі окремих положень щодо судоустрою та провадження у справах неповнолітніх. Наприклад, у США такою основою є федеральний Закон про ювенальну юстицію та попередження злочинності серед неповнолітніх (1974 р.), у Великій Британії – ряд законів, що стосуються дітей та молоді (чинний з 1908 р.), у Польщі – Закон про порядок розгляду справ неповнолітніх» (1982 р.), в Канаді – Закон про кримінальну юстицію щодо неповнолітніх (1 квітня 2003 р.) [6; 42].

За соціальну роботу в Болгарії з неповнолітніми та неповнолітніми правопорушниками та нагляд за ними відповідають інспектори Управління по боротьбі зі злочинністю проти неповнолітніх та неповнолітніх (УПЗН), соціальні працівники та органи громадського нагляду. Керівництво та контроль за діяльністю Національної поліції здійснює Національна поліція. Відповідно до закону, ці відділи створюються в структурах місцевих органів влади за поданням Національної поліції та після отримання згоди міністра внутрішніх справ. Інспектори УПЗН призначаються безпосередньо Міністром внутрішніх справ; вони є працівниками національної поліції і повинні мати педагогічну підготовку. Функції УПЗН полягають у наступному:

- виявлення, нагляд та спостереження за неповнолітніми, які вчинили злочин або мають підвищений ризик вчинення злочину;
- розшук, нагляд і спостереження за неповнолітніми, які є жертвами злочинів, насильства чи переслідувань.

Інспектори Національного кримінального відомства також з'ясовують обставини вчинення злочину неповнолітніми та подають повідомлення з цього приводу до відповідних органів, таких як суди, прокуратура, поліція тощо. Контроль за роботою УПЗН здійснює прокуратура.

У міські спеціальні центри соціального захисту населення призначаються соціальні працівники для:

- надання допомоги та соціальної підтримки неповнолітнім, які вчинили злочини, а також їх сім'ям;
- сприяти підліткам, відрахованим із спеціалізованих шкіл чи інтернатів за вказаними судами, у пошуку роботи, місця проживання тощо;
- забезпечення соціального виховання дітей, які перебувають у спеціалізованих школах-інтернатах.

Громадські офіцери також працюють з неповнолітніми правопорушниками та їхніми родинами, щоб перевиховати молодих правопорушників. Вони є членами місцевих комісій по боротьбі з неповнолітніми та злочинністю серед неповнолітніх і за свою роботу отримують місячну зарплату приблизно 40 євро, яка виплачується з бюджету гміни.

Місцеві комісії створюються в органах місцевого самоврядування, їх штат налічує від 7 до 15 осіб. Місцеву комісію очолює мер гміни, до її складу можуть входити представники місцевого самоврядування з питань освіти та охорони здоров'я, а також поліцейські, соціальні працівники, представники неурядових організацій, юристи, лікарі та громадяни. На засіданнях комісії присутній представник прокурора району. Місцеві комісії з питань протидії агромадській поведінці неповнолітніх і неповнолітніх разом з управлінням з питань протидії асоціальной поведінці неповнолітніх і неповнолітніх, школами, громадськими організаціями та іншими представниками громади здійснюють такі заходи: профілактика правопорушень; пробаційний нагляд; робота із засудженими, які закінчили навчальні заклади за призначенням суду; рекомендації щодо дострокового звільнення з місць несвободи; надання допомоги сім'ям у вихованні дітей; застосування до неповнолітніх правопорушників заходів виховного характеру; розслідування причин та обставин вчинення злочину неповнолітнім; рекомендації відповідним органам державної влади та громадським організаціям. Також вони щорічно звітують

про свою роботу в Центральну комісію по боротьбі зі злочинністю неповнолітніх. Ця комісія координує роботу всіх відповідних органів, які займаються проблемами правопорушень неповнолітніх, проводить наукові дослідження у цій сфері, формулює рекомендації щодо змін законодавства та просвітницької роботи. Центром по боротьбі з неповнолітніми та злочинністю серед неповнолітніх здійснюється також контроль за роботою дільничних комісій по боротьбі зі злочинністю неповнолітніх.

Кримінальні санкції, які застосовуються до різних вікових груп (від 14 до 16 років, від 16 до 18 років), встановлюються на менші строки, ніж відповідні санкції для дорослих. Щодо неповнолітніх віком до 16 років іспитовий строк замінюється громадським покаранням [24].

Словенія не має окремої системи ювенальної юстиції або окремого кримінально-процесуального кодексу чи кримінально-процесуального кодексу для неповнолітніх; однак обидва кодекси містять розділи, що стосуються неповнолітніх, а в загальних судах є колегії суддів у справах неповнолітніх і суддів у справах неповнолітніх. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх дещо відрізняється від кримінального провадження щодо повнолітніх. Особлива увага приділяється особистості неповнолітнього, фізичному та розумовому розвитку, освіті, поведінці, сімейному та домашньому становищу. Ця інформація є надзвичайно важливою при прийнятті рішення про порушення справи щодо неповнолітнього, а також при винесенні вироку; має таку ж вагу, як і факт вчинення злочину неповнолітнім. Порівняно з провадженням у кримінальних справах щодо повнолітніх можна відзначити, що склад суду у справах неповнолітніх відіграє дуже важливу та активну роль під час виконання заходів виховного характеру, вирішуючи питання про припинення або зміну виконання заходу виховного характеру, та після умовно-дострокового звільнення неповнолітнього правопорушника.

Суд може призначити заходи виховного характеру, штрафи, позбавлення волі у вигляді позбавлення волі щодо неповнолітніх, позбавлення права керування транспортними засобами, видворення іноземців, а також усі

запобіжні заходи, за винятком заборони займатися заняттями. конкретна професія.

Кримінально-виконавчий кодекс поділяє неповнолітніх за віком і часом вчинення злочину на дві групи: молодші від 14 до 16 років; старші неповнолітні віком від 16 до 18 років.

Кримінальна відповідальність не може бути застосована до дітей, яким на момент вчинення злочину не виповнилося 14 років. Виховно-профілактичні заходи можуть бути застосовані як до молодших, так і до старших, але стягнення (штраф, позбавлення волі для неповнолітніх, позбавлення прав керування транспортними засобами, видворення іноземців) можуть бути застосовані лише до старших неповнолітніх і призначаються лише у виняткових випадках.

Система кримінального судочинства розрізняє неповнолітніх у віці до 16 років і неповнолітніх у віці від 16 до 18 років. Для молодшої групи передбачені такі варіанти закінчення справи:

Догани (ст. 76 КК), розпорядження та заборони (ст. 77 КК). Суд може винести один або декілька приписів чи заборон неповнолітньому винному, а саме: принести особисті вибачення потерпілому(ам); досягнення примирення з потерпілою стороною шляхом виплати грошей, виконання певної роботи чи іншим чином з метою відшкодування шкоди, заподіяної вчиненням злочину (суд також визначає розмір, вид і спосіб відшкодування шкоди, наприклад, робота, виконана винним протягом трьох років). місяців, не може перевищувати шістьдесят місяців годин); відвідувати звичайну школу; розпочати професійне навчання або влаштуватися на роботу відповідно до знань, умінь і навичок винного; вони живуть у конкретній сім'ї чи в конкретному закладі тощо;

повний робочий день на громадських чи благодійних роботах (не більше 120 годин на шість місяців); перебувають на лікуванні у відповідному медичному закладі; отримання консультацій у сфері освіти, професійно-технічної підготовки, консультації психолога; проходити курс

суспільствознавства (не менше чотирьох годин на тиждень); скласти іспит з ПДР; заборона водіння може бути накладена на умовах, що застосовуються до повнолітніх порушників.

Нагляд за соціальними службами (стаття 78 Кримінального кодексу). Якщо неповнолітній винний потребує професійної допомоги та нагляду у сфері виховання, навчання та правильного розвитку, суд встановлює за ним суспільний нагляд. Нагляд може бути встановлений на будь-який строк від одного року (мінімум) до трьох років (максимум). Під час цього нагляду неповнолітній правопорушник буде продовжувати проживати за своєю власною адресою або за адресою своїх батьків чи інших осіб, які перебувають на утриманні, за умови, що радник, призначений соціальними службами, забезпечує належний нагляд.

Переведення до навчального закладу (ст. 79 КК) на строк не менше шести місяців і не більше трьох років. Переведення до колонії для неповнолітніх (ст. 80 КВК) на строк не менше одного року і не більше трьох років. Передача до колонії для неповнолітніх із затримкою розумового розвитку або розумовою відсталістю (ст. 81 Кримінально-виконавчого кодексу) неповнолітнього, який вчинив злочин, який страждає психічними розладами або вадами психічного розвитку. Засуджений повинен перебувати в такому закладі стільки часу, скільки необхідно для його підготовки, лікування або позбавлення волі, але не більше трьох років.

Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу Румунії, підготовчі та судові процедури у справах, коли обвинувачений є неповнолітнім, такі ж, як і у випадку повнолітніх, за деякими винятками. Відповідно до ст. 99 Кримінального кодексу не підлягає кримінальній відповідальності неповнолітній, який не досяг 149 років. Неповнолітній віком від 149 до 169 років несе кримінальну відповідальність лише за умови, що буде доведено, що діяння було вчинене умисно. Кримінальній відповідальності підлягає неповнолітній, який досяг 16 років».

Якщо неповнолітній не досяг 16 років і орган слідства визнає за необхідне, для розгляду справи або для допиту можуть бути викликані представники органу опіки та піклування або батьки. Крім того, орган опіки та піклування зобов'язаний скласти акт соціального розслідування неповнолітнього. Справи щодо неповнолітніх розглядаються у закритому режимі, для розгляду яких голова суду призначає спеціальних суддів.

До неповнолітніх можуть бути застосовані стягнення та заходи виховного характеру. Покарання включають ув'язнення та штрафи. Різниця лише в тому, що за злочин, вчинений дитиною, термін позбавлення волі вдвічі менший, ніж за такі ж злочини, вчинені дорослими.

До заходів виховного характеру відносяться попередження, введення нагляду, направлення до навчального пункту та поміщення в ізолятор. Постанова про нагляд видається строком на один рік під наглядом батьків дитини, прийомних батьків або вихователя залежно від обставин. Якщо ці особи не можуть забезпечити задовільний догляд, суд може вимагати тимчасового призначення надійної особи, бажано близького родича, на прохання родича або органу, уповноваженого за законом наглядати за дітьми.

Суд може зобов'язати дитину відповідати одній або кільком із таких вимог: триматися подалі від певних місць; не спілкуватися з певними людьми; виконувати громадські роботи від 50 до 200 годин, не більше 3 годин на день, після уроків, у вихідні та святкові дні.

Для перевиховання дитини може бути оформлений наказ про відвідування навчального закладу - дитина має можливість навчатися та проходити професійну підготовку відповідно до своїх можливостей. Тримання в науково-дослідному центрі застосовується, коли інших виховних заходів недостатньо. У справах щодо неповнолітніх служби пробації зобов'язані складати звіти про оцінку та нагляд за особами, які перебувають під наглядом. Ще одним важливим елементом роботи з дітьми є допомога. Служба пробації ставиться до неповнолітніх як до пріоритетної групи. Голландська система правосуддя щодо молоді є досить прозорою та розумною, хоча відповідного

законодавства немає. Ключовими елементами цієї системи є: суддя у справах неповнолітніх, прокурор у справах неповнолітніх, адвокат у справах неповнолітніх, Рада захисту дітей Міністерства юстиції Нідерландів (бере участь у підготовці соціально-психологічного профілю злочинця), надання відповідної інформації неповнолітнім. суддя, а також нагляд за дотриманням прав дитини під час кримінального провадження), офіцери пробації (переважно громадські організації, такі як Holt). Функції відновного правосуддя покладаються на спеціально підготовлених молодіжних міліціонерів та громадські організації [21].

В Україні вкрай необхідне створення спеціалізованої системи захисту прав дитини. Досвід показує, що ресоціалізація дітей, які вступили в конфлікт із законом, є дієвим соціальним механізмом, який дозволяє зі значною економією коштів відновити фізичний, психічний та соціальний стан дитини.

Враховуючи складність демографічної ситуації в Україні, тенденцію до зростання дитячої злочинності та необхідність покращення ситуації у цій сфері, оздоровлення дітей цієї категорії сприятиме відновленню їх повноцінності. соціальний статус, що зрештою призведе до зниження соціальної напруги в суспільстві та покращення здоров'я нації.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

2.1. Загальна характеристика організаційного забезпечення у сфері ювенальної юстиції

В Україні відсутній нормативно-правовий акт, який би регулював всю систему органів ювенальної юстиції. Окремий перелік таких суб'єктів передбачено Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні заклади для дітей». Зокрема, здійснення соціального захисту дітей та попередження злочинів серед них базується на конкретних компетенціях:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади автономії Республіки Крим у справах сім'ї та дітей, відповідних структурних підрозділів обласних органів влади, міських та обласних державних органів міст Києва та Севастополя, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

- уповноважені підрозділи Національної поліції;
- одержувачі-розподільники для дітей від Національної поліції;
- школи ресоціалізації та ПТНЗ для ресоціалізації органів освіти;
- центри медико-соціальної реабілітації дітей у медичних закладах;
- спеціальні навчальні заклади Державної кримінально-виконавчої служби України;

- притулки для дітей; - центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

- центри ресоціалізації (дитячі містечка);

- інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, окремі громадяни [45].

Як бачимо, цей акт не дає повної картини системи правосуддя щодо дітей. Тут варто зазначити, що важливу роль у такій системі має відігравати суд. Хоча Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено спеціалізацію суддів щодо здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, такі судді не звільняються від виконання обов'язків суддів відповідної інстанції [46]. Як зазначає С.В. Оверчук, спеціалізацію суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, можна розглядати лише як додаткові функціональні повноваження [36].

Інші вчені вважають, що з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не відбулося позитивних зрушень у запровадженні правосуддя щодо дітей. Зрештою, законодавець передбачає можливість утворення лише двох вищих спеціалізованих судів як судів першої інстанції для розгляду окремих категорій справ, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду [5]. Тому система дитячого правосуддя потребує подальшого реформування. У літературі також висловлюється думка, що притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності слід розглядати як елемент системи ювенальної юстиції [37, 47]. І.В. Ольшанецький вважає, що ювенальна прокуратура є особливою єдиною структурою в системі органів прокуратури, яка відповідно до Конституції та закону України виконує від імені держави наглядові, прокурорсько-представницькі функції з метою захисту прав, свободи та інтереси неповнолітніх. Тому відповідно до наказу Генерального прокурора від 14 лютого 2020 року № 90 «З метою вдосконалення організації діяльності органів прокуратури у сфері захисту прав дітей та протидії насильству» прокурори, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав і свобод дітей відповідають за організацію та процесуальне проведення підготовчого провадження слідчими органів підготовчого провадження (крім детективів Національного антикорупційного бюро України) та підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні (крім детективів Національного

антикорупційного бюро України), вчинені щодо неповнолітніх, а також розпочаті у сфері охорони дитинства.

Нагляд за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність із здійснення повноважень щодо запобігання, розкриття та запобігання злочинам, що вчиняються проти малолітніх і неповнолітніх, а також розпочатих у сфері охорони дитинства, розшуку осіб, які їх вчинили. і переховуються. органами підготовчого провадження та суду, ухиляючись від відбування кримінального покарання [44]. Кримінально-процесуальний кодекс України згадує про ювенального слідчого. Зокрема, передбачено, що кримінальне провадження щодо неповнолітнього, а також у разі, коли кримінальне провадження відкрито щодо кількох осіб, хоча б одна з яких неповнолітня, здійснюється слідчим, спеціально уповноваженим керівником підготовчого провадження. повноваження щодо здійснення підготовчого провадження щодо неповнолітніх [27].

У кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, у тому числі щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий, суд та всі інші особи, які беруть участь у провадженні, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, встановленому найменше порушують звичайні правила життя неповнолітнього і відповідає його віковим та психічним особливостям, пояснює суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховує його аргументи при прийнятті процесуальних рішень і вживає всіх заходів, щоб уникнути негативний вплив на неповнолітніх [27]. Ще одним суб'єктом, який входить до системи ювенальної юстиції, є адвокат. У кримінальному провадженні особи, підозрювані чи обвинувачені у вчиненні злочину, які не досягли 18 років, - з моменту встановлення їх неповнолітніх або виникнення сумнівів у повнолітності даної особи зобов'язані брати участь у захисті, тобто. надається адвокат. Тому адвоката, який зобов'язаний захищати свого неповнолітнього клієнта, можна назвати ювенальним адвокатом. У літературі найбільш повний перелік суб'єктів національної системи ювенальної юстиції України навів М.Ю. Веселов.

Науковець зокрема вказав на: суди, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженого Президента України з прав дитини, Кабінет Міністрів України, Міжвідомчу координаційну раду з питань молодіжної юстиції, Прокуратуру України, Кабінет Міністрів України, Міжвідомчу координаційну раду з питань молодіжної юстиції. адвокатура, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей. захисту, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує розроблення та реалізацію державна політика у сфері культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, інформаційної безпеки, органи місцевого самоврядування, громадські організації, міжнародні та іноземні громадські організації, фонди та асоціації, засоби масової інформації [11, с.50-51].

Наукові пошуки ефективних та оптимальних моделей структури суб'єктів ювенальної юстиції, впровадження та обґрунтування ефективних практик їх функціонування проводили й інші вчені. Проте ефективне функціонування системи ювенальної юстиції потребує взаємодії та координації діяльності її суб'єктів. З метою запровадження міжвідомчої платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку юстиції для дітей, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини, постановою від № 100 від 21.07.2018 р. створено Міжвідомчу координаційну раду з питань юстиції для дітей. Її основними завданнями є координація діяльності органів виконавчої влади з метою розробки політики та практики забезпечення захисту інтересів неповнолітніх, які вчинили злочин, стали жертвами чи свідками злочинів, дослідження

можливості започаткування єдиної системи органів по роботі з дітьми тощо. Проте цей орган має тимчасово-дорадчий характер і обмежується виключно процесами реформування законодавства про правосуддя щодо дітей [53].

Отже, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що системою ювенальної юстиції поширюється певна категорія осіб, які не досягли 18 років, а саме діти (малолітні та неповнолітні), які перебувають у групі ризику чи конфлікті із законом. Не менш важливим є забезпечення захисту прав дітей, які стикаються із законом – дітей, які постраждали від злочинів, дітей, які є свідками злочинів, а також дітей, які потребують захисту та підтримки з боку держави. Система ювенальної юстиції включає досить широке коло суб'єктів, особливо тих, хто формує та реалізує політику щодо неповнолітніх. Тому вкрай важливо, щоб система цих суб'єктів була прозорою, визначала компетенцію кожного суб'єкта, була стабільною, мала координаційний центр та відстежувала зв'язки суб'єктів між собою, щоб забезпечити найкращі інтереси дітей.

2.2. Організація заходів ювенальної превенції

Ювенальна юстиція є однією з основних форм забезпечення (захисту) прав дитини в особливій сфері правовідносин – правосудді та інших пов'язаних з нею суспільних відносинах. Проте, на нашу думку та думку деяких дослідників, це не лише різний підхід до неповнолітнього правопорушника у кримінальному провадженні, а й сукупність міждисциплінарних механізмів, процедур і програм, спрямованих на вилучення дитини з несприятливого середовища. умови для усунення загрози її життю і здоров'ю або запобігання її подальшому відхиленню, а також для повернення дитини до нормального суспільного життя у разі вчинення злочину [13-14]. Комітет ООН з прав дитини вважає, що політика ювенальної юстиції без комплексу заходів, спрямованих на запобігання злочинності серед неповнолітніх, має серйозні недоліки [2, С. 8]. Дж. Ван Бюрен слушно

наголошує: «Втручання інституту або інститутів у життя дітей має використовуватися як «мірило останньої надії»» [3, С. 197]. Англійське (Закон про злочинність і безпорядки 1998 р. (ст. 37)) і канадське законодавство (Закон про кримінальне правосуддя для неповнолітніх 2002 р. (преамбула)) підкреслюють, що основною метою правосуддя для неповнолітніх є запобігання злочинам, скоєним дітьми та молоддю. Тому кожна система ювенальної юстиції повинна розглядати таку діяльність, як попередження дитячої злочинності, як один із основних принципів і пріоритетних напрямків діяльності. Скажемо кілька слів про основну термінологію в цьому питанні. Вважаємо, що поняття «профілактика», «профілактика», «попередження», «профілактика» є видами, заснованими на системному змістовому відношенні, деякі з них навіть синоніми, але не є повністю тотожними поняттями. Перші три поняття найчастіше вживаються як синоніми, за винятком випадків, коли в нормативно-правових актах слово «попередження» фігурує як акт попередження або примусовий захід. Порівняно з профілактикою правопорушень неповнолітніми поняття «профілактика злочинності неповнолітніх» є більш широким поняттям, оскільки окрім суто профілактичних заходів включає також заходи, спрямовані на попередження будь-яких негативних проявів з боку дитини або по відношенню до неї. його. Нині у місцевій правовій лексиці домінує термін «профілактика» (індивідуальна профілактика, соціальна профілактика, превентивна відповідальність тощо) [14].

Водночас виступаємо за поширення поняття «профілактика»: спочатку – у науковому дискурсі, а поступово – і в нормативно-правовому лексиконі. Це сприятиме уніфікації національної нормативно-правової термінології з міжнародною (де «запобігання» — це англійське «профілактика»). У широкому розумінні ювенальна превенція – це відносно відокремлений (автономний напрям у системі ювенальної юстиції) вид соціально-правових відносин, що має свій суб'єкт правового впливу та систему суб'єктів, що здійснюють цей вплив у визначених законодавством рамках. . Крім того, вона,

по-перше, є невід'ємною частиною як соціальної, так і антидевіантної державної політики, а тому тісно пов'язана з такими інститутами, як соціальний захист сім'ї, дітей та молоді; по-друге, превентивно-виховне виховання, які в сукупності вирішують комплекс загальних і специфічних завдань, спрямованих на охорону дитинства, забезпечення прав дитини та її законних інтересів.

У контексті ювенальної юстиції предметом превентивного впливу є дуалістичне поєднання суб'єктивних (особистість і поведінка дитини) та об'єктивних соціальних чинників (оточення дитини: сім'я, освіта, громада, засоби масової інформації). Залежно від функціонально-адресної спрямованості в структурі ювенальної профілактики можна виділити два блоки:

1) попередження злочинності неповнолітніх – запобігання неповнолітнім девіантам (від лат. «deviatio» – «відхилення»);

2) попередження порушень прав дитини, попередження та усунення загрози для себе - охоронна профілактика неповнолітніх (від лат. "protection" - "захист", "заступництво", "підтримка". У сферу профілактики неповнолітніх девіантів входить попередження маргіналізації, деморалізації дітей, адміністративної злочинності і, нарешті, злочинності неповнолітніх. Цей порядок відповідає етапам розвитку асоціальної поведінки дитини [1, с.4].

На основі аналізу вітчизняних та окремих зарубіжних нормативно-правових актів у цій сфері державного управління можна виділити такі загальні завдання щодо профілактики неповнолітніх, а саме:

- проведення роботи у сфері соціально-правового захисту дітей, соціально-психологічна, реабілітація дітей. їх найбільш вразливі категорії;
- вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі затримання неповнолітніх органами міліції;
- ведення обліку дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених,

влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих міст);

- забезпечення належного фізичного та психічного розвитку неповнолітніх, попередження агресивної поведінки, стимулювання позитивних особистісних змін та покращення соціальних стосунків;

- профілактичні дії, спрямовані на недопущення вчинення дітьми кримінальних та адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов, що цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції дій щодо їх усунення;

- ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення злочинів, та проведення щодо них індивідуально-профілактичних заходів;

- участь у встановленні місцезнаходження дитини у разі її зникнення або отримання інформації з цього приводу в рамках кримінального провадження, відкритого за фактом її зникнення;

- здійснення заходів, спрямованих на попередження та протидію насильству в сім'ї, насильству в навчальних закладах (жорстокому поводженню), вчиненому дітьми та щодо дітей, насильству над дітьми;

- проведення заходів, пов'язаних із захистом права дитини на здобуття освіти на рівні загальної середньої освіти;

- контроль за умовами виховання та виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних закладах та закладах соціального захисту дітей незалежно від форми власності;

- забезпечення соціально-виховної роботи із засудженими неповнолітніми за участю батьків або їх законних представників; - дотримання прав дитини при відбуванні покарань у спеціальних установах для дітей та покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також у процесі застосування до неповнолітніх умов пробації;

- захист неповнолітніх від шкідливого впливу засобів масової інформації, вживання та продажу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та

участі в азартних іграх. Багато в чому ювенальна превенція проходить за ознаками превенції, яка є передусім видом соціально-управлінської діяльності.

Тому профілактика неповнолітніх здійснюється переважно завдяки адміністративно-правовому механізму.

Для найкращого аналізу змісту цього механізму та стратегії його вдосконалення велике значення має теоретичне осмислення класифікації ювенальної превенції. Залежно від критерію, покладеного в основу поділу, виділяють такі види профілактики для неповнолітніх:

1) за функціонально-адресною спрямованістю - ювенально-девіантна та ювенальна опіка;

2) за напрямом і об'єктом впливу - загальні та спеціальні;

3) за масштабом і територією здійснення - загальнодержавні, обласні (в межах одного чи кількох повітів), місцеві чи гмінні (у межах повіту, міста, села), місцеві (у межах одного чи кількох органів установ, установ).

Крім того, залежно від характеру, функціональної та цільової спрямованості заходи, що становлять профілактику щодо неповнолітніх, також підлягають певній диференціації:

1) залежно від об'єкта впливу - заходи, спрямовані: а) безпосередньо на дитину (індивідуальна профілактика); б) його соціальне оточення (соціальна профілактика);

2) залежно від причинно-наслідкового зв'язку зі злочинністю неповнолітніх чи порушенням прав дитини виділяють такі підходи до здійснення ювенальної превенції: а) структурний (соціально-економічні перетворення в суспільстві); б) психологічні (психодіагностика та вплив на внутрішній (психологічний) стан неповнолітнього, правове інформування та виховання, позбавлення волі); в) ситуаційний (вплив на дитину та її поведінку соціальних і фізичних факторів зовнішнього середовища);

3) залежно від виникнення правових наслідків: а) правові заходи (спричиняють правові наслідки); б) незаконні або організаційно-функціональні заходи (без правових наслідків);

4) залежно від предмета здійснення – діяльність, що здійснюється: а) органами державної влади; б) органи місцевого самоврядування; в) неурядові громадські організації та активні представники місцевих громад; г) міжнародні установи та іноземні громадські організації; д) наукові установи (незалежно від форм власності); е) юридичні та фізичні особи;

5) залежно від ретроспективного зв'язку з негативним фактом чи чинником, до специфічних заходів профілактики неповнолітніх відносяться: а) первинна профілактика (рання профілактика) - усунення негативних факторів середовища, тобто усунення соціальних умов, що лежать в основі їх причин. девіантна поведінка; юрисдикційна освіта; створення або підтримання атмосфери, сприятливої для нормальної соціалізації та розвитку комунікативних зв'язків дітей та молоді; б) вторинна профілактика (їх аналогії можна знайти в англійських виданнях та нормативно-правових актах, наприклад «intervention protection») – запобігання деліктології та криміналізації неповнолітніх маргіналів, робота з дітьми «групи ризику», окремими категоріями дітей, охопленими профілактичним облік; в) третинна профілактика («диверсійні заходи») — запобігання рецидиву неповнолітніх, які вже вчинили злочин (реабілітація);

б) Залежно від способу і форми впливу на суб'єкта профілактики серед профілактичних заходів щодо неповнолітніх можна виділити: а) заходи позитивної профілактики (інформування, виховання, правовий захист, заохочення, психологічна корекція, соціальна допомога). , наставництво тощо); б) встановлення конкретних засад регулювання (обмежень, обов'язків, заборон) та контроль за їх дотриманням фізичними, юридичними та посадовими особами; (с) заходи адміністративного попередження, включаючи превентивні заходи поліції; г) припинення злочинності неповнолітніх, порушень прав і законних інтересів дітей.

Завдяки допомозі міжнародних (іноземних) інституцій система ювенальної юстиції у сприйнятті українського суспільства все більше розглядається як система діагностики та попередження (профілактики)

проблем підліткової злочинності. Це призводить до розширення кола суб'єктів правосуддя щодо дітей, форм і методів їх діяльності, необхідності координації спільної діяльності. Враховуючи це, можна сказати, що значну частину такого соціально-правового інституту, як сучасна система ювенальної юстиції, становить профілактика неповнолітніх. Вважається: - а) вихідним пунктом (принципом) справедливості щодо дітей; - б) найкраща форма забезпечення інтересів дитини, яка перебуває в групі ризику, у конфлікті з законом або потребує захисту та підтримки з боку держави; - в) відносно відокремлений (автономний напрям у системі ювенальної юстиції) вид соціально-правових відносин, що має свій суб'єкт правового впливу та систему суб'єктів, що здійснюють цей вплив у визначених законодавством межах;

- г) багатопрофільність діяльності цих суб'єктів, що включає сукупність правових і неправових видів діяльності (соціально-економічної, освітньої, медичної, психологічної, організаційної та фінансової). Наведена в статті класифікація, крім суто теоретичного інтересу, має також корисну цінність, оскільки дозволяє системно проаналізувати заходи на різних рівнях (видах) ювенальної превенції, компетенції суб'єктів цієї діяльності та їх правовий статус. розпорядження. У подальшому на основі окреслених положень планується вивчити систему профілактичних заходів та визначити їх місце в комплексі технологій для неповнолітніх, які є предметом даного напрямку ювенальної юстиції.

Після подальших досліджень виправдано обґрунтувати наступне: - формування та реалізацію державної політики у сфері превенції щодо неповнолітніх в Україні доцільно покласти на Міжвідомчу координаційну раду з питань ювенальної юстиції (ювенальної юстиції), але як орган державного управління орган, який постійно діє на базі о структури Міністерства юстиції України та Департаменту молодіжної юстиції та протидії дитячій злочинності - робочий орган Міжвідомчої координаційної ради (у подальшому); - профілактична діяльність для молоді в Україні має розроблятися та проводитися за принципом програмно-функціонального

континууму; - у державному бюджеті та бюджетах місцевого самоврядування необхідно виділити окрему статтю видатки, пов'язані з виділенням коштів на розроблення, реалізацію та забезпечення функціонування превентивних (профілактичних) програм у сфері ювенальної юстиції. Головним розпорядником коштів визначити Міжвідомчу координаційну раду з питань молодіжної юстиції та її відповідні територіальні підрозділи – відповідно до місцевих бюджетів, у відповідних випадках. Загалом ці заходи сприятимуть зміцненню адміністративної, фінансової та організаційної складових функціонування превентивної ланки системи ювенальної юстиції.

2.3. Форми публічного управління у сфері ювенальної юстиції

Існує п'ять основних форм правової (правової) діяльності державних органів: установча, правотворча, правозастосовна, тлумачна та контрольна-наглядова. Правотворчість — це діяльність суб'єктів, що полягає у створенні правових норм, їх зміні та скасуванні. Правоохоронна діяльність - це діяльність, яка забезпечує безперервність процесу застосування нормативно-правових норм шляхом надання суб'єктивних прав окремим учасникам правовідносин і покладення інших відповідних правових обов'язків або шляхом розгляду (вирішення) питань про наслідки правових спорів і злочинів, а також притягнення винних осіб до відповідальності. Правоохоронна діяльність і правотворчість є видами правоохоронної діяльності. Контроль — це система контролю та перевірки функціонування даного об'єкта з метою корекції його відхилень від заданих параметрів. Метою установи є структурні перетворення в державному апараті та громадському організмі. Інтерпретаційна - комплексна, багатоаспектна, що пронизує всі основні форми створення і застосування права, робота по з'ясуванню і роз'ясненню змісту і цілей правових норм.

Всі ці форми характеризуються рядом спільних ознак: 1) урегульованість нормами матеріального та процесуального права; 2)

породжують істотні правові наслідки, тобто до виникнення, зміни або припинення правовідносин; 3) завжди пов'язані з розглядом правових питань, тобто таких життєвих обставин, які прямо передбачені законом (або іншим нормативно-правовим актом) і потребують відповідного підтвердження та правового забезпечення; 4) здійснюються лише уповноваженими державними органами та посадовими особами; конкретний склад, обсяг прав учасників організаційно-правової форми діяльності чітко визначені у відповідному нормативному акті; 5) виражаються у здійсненні прямих правочинів з правовими (матеріально-процесуальними) нормами; 6) їх результати завжди відображаються у відповідних процесуальних документах, які мають офіційний характер і форму, встановлену законом; 7) пов'язані з необхідністю використання різноманітних методів і засобів юридичної техніки. Детальний перелік правових форм діяльності окремих органів державної влади залежить від змісту їх компетенції та характеру покладених на них функцій. З точки зору проведення державної політики щодо неповнолітніх важливе значення мають форми і методи застосування різних галузей права: цивільного, сімейного, кримінального, спадкового та багатьох інших. Але, безумовно, основним каналом його практичного застосування є адміністративне право.

Галузеві стандарти регулюють ключові аспекти управління та контролю галузі. Вони закладають концептуальні основи молодіжної політики держави: принципи, цілі, завдання. Вони становлять правову «оболонку» стратегічних планів, цільових програм і концепцій. Вони визначають правовий статус учасників правовідносин, зокрема компетенцію суб'єктів щодо забезпечення діяльності державної адміністрації щодо реалізації політики щодо неповнолітніх. Вони встановлюють механізми прийняття офіційних рішень та юридично значущих дій. І вони вирішують питання відповідальності за більшість деліктів. Парадоксально, але факт: незважаючи на надзвичайну важливість адміністративно-правових форм і методів реалізації політики щодо неповнолітніх, значні проблеми залишаються поза увагою вітчизняних дослідників. Серед багатьох праць, присвячених проблемам державної

політики, важко знайти хоча б одну, у якій було б подано визначення відповідних понять, розкрито їх сутність та простежено їх взаємозв'язок з іншими політико-правовими явищами. У цьому контексті виправданим є окреслення концептуального підходу до розуміння сутності адміністративно-правових форм і методів діяльності державного управління в реалізації молодіжної політики. Вважаємо, що об'єктивне бачення їх сутності та змісту має ґрунтуватися на тому, що: - по-перше, вони реалізуються виключно в правовому полі; - по-друге, вони виступають як засіб впливу на суспільні відносини, на свідомість і поведінку їх учасників; - по-третє, спрямовані на досягнення стратегічних цілей і положень політики щодо неповнолітніх; - по-четверте, вони реалізуються шляхом здійснення виконавчих і розпорядчих функцій суб'єктами державного управління, діяльності громадсько-політичних інститутів (ЗМІ, політичних партій тощо), а також права громадян на участь в управлінні державою справи; - по-п'яте, вони тісно пов'язані з формами і методами державного управління [1].

Виходячи з вищевикладеного, а також виходячи з традиційного поняття категорії «форма» як зовнішнього вираження певного (матеріального чи нематеріального) змісту, пропонуємо розуміти форми реалізації політики щодо неповнолітніх через законодавчо врегульовані види і способи здійснення суб'єктами державного управління (за допомогою соціальних інститутів і суспільства) функцій, спрямованих на забезпечення здоров'я і майна дітей, захист їх прав і законних інтересів, а також захист інтересів суспільства і держави в реалізації молодіжної політики.

Реалізація галузевої політики виражається в різних формах: встановлення загальноприйнятих принципів, стандартів і правил; при створенні (реорганізації, ліквідації) структур управління; при призначенні персоналу; при здійсненні контрольних-наглядових заходів; в організації та підтримці наукових досліджень, інформаційних кампаній, інвестиційних проектів тощо. Проте, незважаючи на велику різноманітність конкретних способів реалізації молодіжної політики, більшість із них однакові за своєю

сутністю та характером. Це дозволяє поділити їх на чотири основні групи: 1) видання адміністративно-правових актів; 2) укладання адміністративних договорів; 3) надання адміністративних послуг; 4) здійснення іншої юридично важливої діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки дорожнього руху. Як показує аналіз, практична реалізація основних форм політики щодо неповнолітніх пов'язана з багатьма проблемами. Галузева нормотворчість наразі є непослідовною та неузгодженою.

Нормативно-правові акти, спрямовані на захист прав дитини, створені без чіткої системи та досить погано пов'язані між собою та з іншими правовими актами. Часто їх зміст не відповідає встановленій формі (індивідуальні адміністративні акти часто набувають форми нормативних документів і навпаки). Для багатьох галузевих нормативних актів НДР характерна невизначеність, що суттєво ускладнює їх розуміння, тлумачення та виконання. У загальному комплексі нормативно-правових актів щодо реалізації політики щодо неповнолітніх переважають міжвідомчі документи, корекція їх змісту (не кажучи вже про комплексну оцінку) потребує численних узгоджень і пов'язана із значними організаційними труднощами. Найбільш поширений поділ форм адміністративної діяльності на легальні та нелегальні.

Органи державного управління використовують обидві форми реалізації молодіжної політики. До правових форм належать, з одного боку, як нормативні, так і індивідуальні акти управління, а також уся організаційна діяльність, соціально-організаційні заходи, матеріально-технічна діяльність. Проте правовими формами адміністративної діяльності є лише нормативні та індивідуальні акти управління, а всі інші форми вважаються організаційними діями протиправного характеру, які жодним чином не пов'язані з формами адміністративної діяльності. Правові та неправові форми відрізняються лише характерними ознаками, зокрема наявністю або відсутністю правових наслідків.

Враховуючи те, що більшість дослідників поділяє точку зору щодо поділу форм управлінської діяльності органів державного управління з

реалізації політики щодо неповнолітніх на правові та позаправові, охарактеризуємо їх у цьому відношенні. Правовими формами адміністративної діяльності є:

- 1) видання адміністративних актів;
- 2) укладання адміністративних договорів;
- 3) здійснення іншої юридично значимої діяльності.

Правові форми також класифікуються за змістом, метою та способом вираження. За своїм змістом правові форми поділяються на: - нормативні - суб'єкти адміністративної діяльності використовують цю форму в межах своєї компетенції (наприклад, наказ Головного державного соціального інспектора Державному соціальному інспектору про проведення обстеження житлово-побутових умов заявника (за його згодою), домовленості про склад сім'ї, рівень потреб і можливостей); - правоохоронна - передбачає діяльність суб'єктів із застосування норм права (наприклад, соціальний інспектор виносить постанову про усунення причин і умов, що порушують правильний психофізичний розвиток дитини, а також негативних наслідків, що виникли на ця основа) [9]. Залежно від випадків і характеру управлінських рішень, пов'язаних з видачею будь-яких дозвільних документів, за формою правозастосування поділяються на: - регулятивні (вирішують конкретні справи організаційно-розпорядчого та розпорядчого характеру); - правоохоронна (захист особистості, прав і свобод дитини, захист законних інтересів тощо).

За цілеспрямованістю (цілями використання) правоохоронні (нормативні та правоохоронні) форми управлінської діяльності органів державного управління з реалізації політики щодо неповнолітніх поділяються на: - внутрішні (з метою реалізації внутрішньої діяльності організації: прийняття рішень з кадрових питань, ведення діловодства, керівництво соціальними інспекторами та іншими працівниками, до компетенції яких входить контроль за дотриманням прав дитини, а також вирішення питань матеріально-технічного забезпечення та іншої адміністративної діяльності); -

зовнішні (служать забезпеченню виконання завдань і функцій, покладених на суб'єктів управлінської діяльності). За способом вираження форми управлінської діяльності правоохоронні органи (регулюючі та правоохоронні, внутрішні та зовнішні) поділяються на:

- письмові (індивідуальний акт-документ, наприклад висновок до суду про накладення штрафу за невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КЗпП). Адміністративні правопорушення);

- усні (накази, розпорядження, розпорядження, розпорядження тощо); - конклюдивні (конкретні жести та дії уповноваженої особи, спрямовані на демонстрацію ясності виявленої проблеми тощо) [23].

До протиправних форм адміністративної діяльності органів державного управління з реалізації політики щодо неповнолітніх належать: - форми вираження організаційної діяльності (дослідження, узагальнення позитивного професійного досвіду, навчання виконавців, інструктажі, зустрічі, надання практичної допомоги тощо); - форми вираження змістовно-технічної діяльності (підготовка довідок і звітів, ведення документації, тиражування документів тощо).

Слід зазначити, що крім адміністративної діяльності (регульованої адміністративним правом і має управлінський характер) органи державного управління мають право здійснювати управлінську діяльність, яка детально не врегульована адміністративним правом. Ця діяльність також має свої форми, якими є форми господарювання. Це і організація заходів, і проведення матеріально-технічних заходів.

У теорії поліцейського права організаційні заходи поділяються на дві групи: 1) внутрішньоорганізаційні — спрямовані на підтримання життєдіяльності органу внутрішніх справ та задоволення його потреб; 2) зовнішньо-організаційні – спрямовані на виконання службових обов'язків працівниками міліції поза межами органу внутрішніх справ. Внутрішня організаційна діяльність включає, насамперед, діяльність, що здійснюється в

рамках державного управління щодо реалізації політики щодо неповнолітніх. Це заходи, передбачені планами роботи того чи іншого органу на певний період. Це також навчання працівників, перевірка документів, що регламентують діяльність органу, навчання його персоналу, навчання молоді, збір та обробка інформації, що характеризує роботу та її результати, контроль за виконанням прийнятих рішень.

Взагалі внутрішньоорганізаційна діяльність включає три види діяльності, спрямовані на: 1) створення та підтримку власної організаційної та персональної структури (створення структури, визначення компетенцій співробітників, призначення посад тощо); 2) забезпечення процесу управління підпорядкованими об'єктами та координації процесів з іншими суб'єктами, а також з підпорядкованими органами (прийняття управлінських рішень, консультування та інструктаж підрядників тощо); 3) попередження порушень у системі управління, забезпечення дисципліни серед працівників і створення належних умов для функціонування колективу.

Специфікою зовнішньої організаційної діяльності є її здійснення без застосування примусу та індивідуальних дій. Серед них, наприклад, реєстрація громадянина на прийом до керівника органу, надання громадянам інформації про режим роботи органу, правова освіта, надання молодим сім'ям організаційної допомоги (за їх згодою) тощо. технічна діяльність – це діяльність, спрямована на забезпечення функціонування державного управління у сфері реалізації політики щодо неповнолітніх та реалізації правових форм. У науковій літературі така діяльність зазвичай включає ведення записів; архівний файл; підготовка довідок, довідок, проектів адміністративних актів тощо. Це діяльність, яка здійснюється в органі внутрішніх справ.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

3.1. Основні завдання та пріоритети формування доктрини ювенальної політики України

Доктрина молодіжної політики України – системний нормативно-правовий акт, який приймається вищим законодавчим органом держави на визначений довгостроковий період і чітко визначає стратегічну мету, показники, пріоритети промислового розвитку, інституційні засади, організаційні, економічні та правові. підставою для реалізації вищезазначеного. документ. Метою доктрини є визначення концептуальних засад, сутності та принципів узгодження елементів соціально-економічного розвитку з класифікацією позитивних і негативних факторів у визначений період часу, а також логіки та механізмів досягнення цієї мети. постійні параметри. Складовою частиною класифікації функціонального призначення доктрини є виділення її економічних, соціальних і політичних аспектів (з урахуванням переходу в реальності від одного змісту до іншого).

Основними їх характеристиками є: - економічний аспект: підвищення якості людського капіталу шляхом відповідної підтримки та навчання нового покоління, що забезпечило б Україні стабільні, високі порівняльні переваги в системі міжнародного поділу праці та конкурентоспроможність внутрішнього та зовнішнього ринку. політика ринку; - соціальний аспект: формування складних суспільних відносин, які зрештою стануть гарантом стабільного соціального середовища, зокрема в дитячому середовищі та в національній економіці загалом; - політичний аспект: визначення інституційних умов та механізмів реформування галузі, спрямованих на зміцнення соціально орієнтованих форм захисту прав дитини та зрештою реалізацію Національної доктрини. Важливо, щоб мета доктрини, її економічні, соціальні та політичні аспекти розглядалися в контексті розвитку національної безпеки і водночас відображали тенденції глобального розвитку.

Функціонування системи національної політичної доктрини щодо неповнолітніх можливе за наявності надійної нормативно-правової бази, яка концептуально регламентує та спрямовує рух цієї системи. До основних концептуальних документів належать: концепція, доктрина та закони, що регулюють суспільні відносини у сфері молодіжної політики [40]. Доктрина ювенальної політики повинна слугувати основою для:

- формування державної політики у сфері забезпечення формування та реалізації молодіжної політики України;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення правового, методичного, науково-технічного та організаційного забезпечення формування та реалізації молодіжної політики України в окремій сфері життєдіяльності;
- розроблення цільових програм підтримки формування та реалізації молодіжної політики України в конкретній сфері.

Доктрина політики щодо неповнолітніх має багат шарове значення, тому необхідно виокремити окремі елементи, які мають визначати архітектуру цього документу. Розглянемо елементи, які повинні входити до доктрини політики щодо неповнолітніх.

1. Логіко-теоретичні основи викладання молодіжної політики пов'язані з іншими формами суспільної свідомості та світоглядом епохи. Так, за часів СРСР поняття «молодіжна політика» взагалі не існувало, оскільки механізм державної влади поглинав усі інші й повністю домінував над ними. Державна влада того часу включала політичну, партійну та місцеву. Тому про політику як таку говорити не доводилося.

2. Змістом вчення про політику щодо неповнолітніх є її понятійно-категоріальний апарат, теоретичне вирішення проблем забезпечення політики щодо неповнолітніх, широка і завершена система поглядів, що базується на категоріях, які є основними в цьому вченні.

3. Програмні припущення – оцінка існуючої підсистеми молодіжної політики (інформаційної, економічної, військової, політичної), її цілей і

завдань, принципів функціонування та сталого розвитку, методів підтримки. Програмні положення притаманні кожній доктрині.

Значний вплив на практику мають доктрини та ідеї, що ґрунтуються на узагальненні та теоретичному осмисленні досвіду функціонування різноманітних систем політики щодо неповнолітніх у розвинутих країнах. Програма є цементуючим початком доктрини, який поєднує її елементи в одне ціле, надає доктрині монолітності, оскільки формування поглядів, міркувань, суджень і оцінок політики щодо неповнолітніх у цілісну систему базується на ідеалах, які об'єднують членів суспільства. На групи, спрямовані на вплив на право, державу та політику. Однією з причин розвитку різноманітних політичних доктрин щодо неповнолітніх є гострота проблем забезпечення захисту прав дитини, які неможливо вирішити за допомогою існуючих документів, підвищений суспільний інтерес до цих проблем, а іноді й відсутність згоди. і суперечливі погляди на національні інтереси в даній країні.

Структура доктрини повинна відповідати меті її створення. Тому він має відображати: 1) концепцію окремої складової політики щодо неповнолітніх (інформаційної, соціальної тощо); 2) поняття системи безпеки окремого елемента політики щодо неповнолітніх (система безпеки оборони, правоохоронна система тощо); 3) місця, завдання, функції, принципи та орієнтири проведення молодіжної політики в конкретній сфері (інформаційної, соціальної тощо); 4) обґрунтування функції та структури, основних рис, властивостей і функціональних можливостей системи політики щодо неповнолітніх у конкретній сфері із забезпеченням єдності форми та змісту доктрини.

Доктрина політики щодо неповнолітніх є основним документом, який має містити керівні принципи, цільові напрями та орієнтири щодо забезпечення політики щодо неповнолітніх у певній сфері життєдіяльності, окреслювати механізм функціонування системи у цій сфері.

До основних принципів формування доктрини політики щодо неповнолітніх належать: принцип реалізації (має практичне значення);

принцип єдності форми і змісту; принцип доцільності; принцип моделювання процесів забезпечення державної молодіжної політики; принцип паралельності [40].

До основних пріоритетних напрямів політики щодо неповнолітніх належать:

удосконалення законодавчого забезпечення єдиної державної політики щодо неповнолітніх, у тому числі розвитку дитячого законодавства та правосуддя щодо дітей у регіонах;

державна підтримка органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань (організацій) та інших некомерційних структур, громадян, які здійснюють діяльність із захисту прав і законних інтересів сім'ї, дітей та молоді;

розвиток підліткової медицини (дитячо-підліткової);

зміцнення сім'ї як основного соціального інституту суспільства;

допомога дитині (у тому числі в підлітковому віці) у реалізації та захисті її прав і законних інтересів у сфері виховання і навчання, консультування з питань профорієнтації, підготовки до праці та працевлаштування;

державне замовлення на виробництво товарів, продукції та послуг для сімей з неповнолітніми дітьми, дітей, підлітків та молоді;

захист прав дітей та молоді на відпочинок та оздоровлення, організація культурно-масової роботи серед дітей та молоді;

захист дітей і молоді від шкідливої для їхнього здоров'я, морального і духовного розвитку інформації, пропаганди та агітації, патріотичне виховання;

розроблення соціальних норм і стандартів, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів молоді у сферах виховання, освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я, соціального захисту на регіональному рівні;

забезпечення здоров'я (у тому числі репродуктивного) та створення сприятливих умов для здорового способу життя молодії сім'ї та підростаючого покоління;

сприяння економічній самостійності багатодітних, неповних та кризових сімей, молодих сімей та молоді;

участь сім'ї та молодого покоління у формуванні та реалізації єдиної державної політики щодо неповнолітніх;

запобігання злочинам серед дітей та молоді, захист прав та подальша реабілітація неповнолітніх правопорушників;

захист прав та інтересів, соціальна реабілітація молоді, яка залишилася без піклування батьків та опинилася в критичному становищі, соціальний захист дітей-сиріт та безпритульних дітей;

захист прав та соціально-економічна підтримка молодих сімей;

науково-інформаційне та ідеологічне формування молодіжної політики;

попередження розлучень серед молодих сімей та самотності серед осіб до 25 років;

проведення сімейних та дитячих свят для соціально слабких категорій населення;

забезпечення інформаційного та наукового обґрунтування заходів щодо реалізації державної молодіжної політики в регіоні;

часткове фінансування міжрегіональних цільових програм у сфері молодіжної політики в області;

ведення соціальних реєстрів молодіжних і дитячих об'єднань та підтримка державою діяльності цих об'єднань;

забезпечення літнього відпочинку дітей та молоді, у тому числі молодих сімей з дітьми;

організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і соціальних працівників, які реалізують державну політику у справах неповнолітніх на місцях;

забезпечення координації діяльності різних організацій і служб у здійсненні єдиної політики щодо неповнолітніх в Україні;

підтримка суспільно важливих ініціатив, суспільно корисної діяльності дітей, підлітків та молоді, молодіжних та громадських об'єднань для дітей;

забезпечення повноцінних умов оздоровлення, формування здорового способу життя молоді (дітей, підлітків та молоді).

Фактором, засобом і умовою цілеспрямованої параметризації, формування та активізації людського потенціалу молодого покоління як найважливішого елемента економічного розвитку України та її регіонів є ефективна, єдина державна політика щодо неповнолітніх. Ефективність реалізації доктрини молодіжної політики визначається якістю нинішнього молодого покоління, його відповідністю (невідповідністю) існуючим і необхідним стандартам для реалізації стратегії розвитку суспільства в майбутньому. Ця якість забезпечується комплексом правових, соціально-економічних, організаційних, духовно-моральних і психологічних заходів, які створюють належні (прийнятні) умови для самовираження і самозахисту соціально активної частини молоді, а також забезпечують стабільний захист соціально слабших верств підростаючого покоління, наприклад дітей, молоді, молодих безробітних, інвалідів, студентів, дітей-біженців (та інших категорій) та соціальний захист багатодітних, неповних і кризових сімей з неповнолітніми дітьми, підтримка молода сім'я як головний інститут українського суспільства [38-40].

Реалізація молодіжної політики на всіх рівнях дозволить відтворювати, цілеспрямовано формувати, параметризувати та активно використовувати людський потенціал як найважливіший елемент економіки. Організаційно-правова та фінансова уніфікація цільових програм у сфері сім'ї, дитинства та молоді дозволить більш ефективно реалізовувати державну соціальну політику в регіонах з відносно обмеженими бюджетними ресурсами.

Пріоритетами реалізації доктрини молодіжної політики є зміцнення здоров'я молоді; профілактика наркоманії, алкоголізму та шкідливих звичок,

які негативно впливають на формування здорового способу життя; гарантії правового та соціального захисту молодих, багатодітних, неповних та кризових сімей з неповнолітніми дітьми; відродження системи культурно-масової роботи та охорони здоров'я; запобігання безпритульності, бездоглядності та соціальному сирітству дітей; гарантії якісної та безкоштовної освіти; єдність навчання і виховання; повна зайнятість та економічна незалежність молоді; широкий доступ молоді до кредитів, сучасних технологій та інформації; надання юнакам і дівчатам прав і можливостей брати активну участь у політичному та економічному житті суспільства; партнерські відносини органів влади, організацій та об'єднань дітей та молоді.

Державна допомога молодим сім'ям - це система заходів щодо соціально-економічної підтримки молоді сім'ї на етапі її соціального становлення.

Патріотичне виховання молоді – це система заходів, спрямованих на формування та розвиток патріотизму у молоді, активізацію участі молодих громадян у житті суспільства. В останні роки ми переживаємо не лише соціально-економічну кризу, а й духовну. Знецінення традиційних духовних цінностей сприяє зростанню злочинності, наркоманії, алкоголізму, проституції та інших негативних явищ у молодіжному середовищі, що становить серйозну загрозу для суспільства. У цьому контексті духовно-моральне та патріотичне виховання молоді слід вважати ключовим завданням молодіжної політики. Духовно-моральне виховання ґрунтується на культурно-етнічних надбаннях попередніх поколінь, історичних традиціях патріотизму і гуманізму, інших традиційних цінностях суспільного життя. Метою духовно-морального виховання є збереження та розвиток морально-культурної спадщини народу нашої країни.

Завданням молодіжної політики у сфері духовно-морального виховання молоді є запобігання поширенню насильства, національної та релігійної нетерпимості, діяльності деструктивних культів та використання низинних

проявів людської природи в усіх засобах масової інформації. без винятку. Організація дозвілля та розваг не повинна включати заходи, які прямо чи опосередковано завдають шкоди моральному та фізичному здоров'ю дітей і підлітків. Патріотичне виховання дітей – це систематична і цілеспрямована діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій щодо формування у громадян високого рівня патріотичної свідомості, почуття вірності Батьківщині, готовності до виконання громадянського обов'язку та конституційного обов'язку захищати громадянство. інтереси батьківщини [33].

Патріотичне виховання має сприяти забезпеченню духовно-моральної єдності суспільства, зміцненню єдності української нації на основі усвідомлення спільності історичної долі, зниженню соціальної напруги та збереженню соціальної стабільності, зміцненню обороноздатності країни. Героїчні події в історії народу, видатні досягнення країни в науці, культурі, спорті, політиці та економіці підтримують якість моральних орієнтирів і є умовою успішного здійснення виховної роботи. Особливу увагу слід приділяти фізичному розвитку молоді, пропаганді здорового способу життя шляхом забезпечення наявності спортивної бази; створення умов для розвитку системи фізичної культури і спорту з метою масового залучення дітей та молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом, туризмом, технічними, військовими, народними та національними видами спорту. Особливе місце займає діяльність, спрямована на попередження зловживання психо-активними речовинами молоддю через заняття спортом [38-40].

Підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, профілактика асоціальних явищ, формування здорового способу життя є системою зміцнення здоров'я молоді, формування у молоді потреби у здоровому способі життя. Реалізація цього напрямку також передбачає: підтримку програм охорони репродуктивного здоров'я молоді, охорони психічного та психічного здоров'я молодих громадян; підтримку програм, спрямованих на заохочення молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом; розвиток індустрії

відпочинку та оздоровлення молоді; пропаганда цінностей здоров'я та здорового способу життя в ЗМІ; здійснення профілактичної діяльності з молоддю групи соціального ризику, профілактика асоціальної поведінки серед молоді; розвиток спеціалізованих лікувально-реабілітаційних центрів наркозалежності, алкоголізму та інших залежностей; створення системи громадського контролю та інтегрованих професійно-навчальних центрів в установах виконання покарань; реалізація міжвідомчих програм протидії сексуальному насильству над дітьми, продажу алкогольних та тютюнових виробів дітям і підліткам, протидії криміногенним вуличним субкультурам; законодавчі обмеження реклами алкогольних напоїв, тютюнових виробів, порнографії, поширення засобами масової інформації продукції, що пропагує насильство, агресію, антигромадську поведінку та етичну корупцію; розробка та впровадження нових форм індивідуальної та групової профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи з правопорушниками та молоддю, схильною до асоціальної поведінки; проведення соціальної роботи з лідерами та учасниками неформальних молодіжних об'єднань; підтримка програм профілактики токсикоманії та формування здорового способу життя.

Створення умов для соціалізації молодих громадян, позбавлених виховання та батьківського піклування, є системою зміцнення соціального становища молодих громадян, їх способу життя.

Реалізація даного напрямку передбачає: створення системи виявлення та виявлення бездоглядних дітей; запровадження вікових та часових обмежень для перебування молоді в громадських місцях; законодавче визнання та підтримка різноманітних сімейних форм виховання бездомних та неповнолітніх; домінуюча спрямованість у роботі закладів для дітей та молоді, які залишилися без піклування батьків; створення системи роботи з бездоглядними дітьми: оперативна робота на вулиці та виявлення бездоглядності, у тому числі транзитної, центри короткотермінового перебування та направлення до сім'ї, заклади соціальної реабілітації тривалого перебування тощо; розвиток мережі спеціалізованих установ, що сприяють

повноцінній соціалізації; розроблення заходів щодо посилення відповідальності батьків, працівників дитячих та навчальних закладів за порушення прав дитини та приховування фактів бездоглядності; забезпечення захисту прав і законних інтересів неповнолітніх у сім'ї, навчальних закладах, при вирішенні житлових питань, у суді; розвиток молодіжної юстиції.

Підтримка соціальних ініціатив, що мають суспільне значення, громадсько-політичної діяльності молоді, громадських об'єднань молоді та дітей – це система заходів державної підтримки громадських ініціатив молодіжних громадських об'єднань, суспільно корисної діяльності молодих громадян, їх громадських об'єднань, з метою створювати умови для реалізації творчої діяльності потенційної молоді в усіх сферах суспільного життя [38-40].

Реалізація цього напрямку передбачає: підтримку створення молодіжних культурних центрів, молодіжних програм та ініціатив, розширення охоплення їх діяльності в ЗМІ; створення економічних та організаційних умов для розвитку об'єднань, молодіжних рухів та ініціатив і програм соціального значення; розроблення та здійснення інформаційної, науково-методичної допомоги молодіжним громадським об'єднанням; залучення молоді до обговорення окремих проектів нормативно-правових актів з питань, які безпосередньо стосуються інтересів молодих громадян.

Соціальний супровід і правовий захист молоді — це система заходів щодо надання молоді правової, психолого-педагогічної та інформаційної допомоги та забезпечення конституційних прав молодих громадян.

Реалізація цього напрямку також передбачає: розвиток системи соціальних інститутів для молоді; розроблення та впровадження системи заходів щодо підвищення правової культури молодих громадян; розроблення та здійснення заходів щодо активізації правової, психолого-педагогічної та інформаційної допомоги молоді; удосконалення нормативно-правових актів, що забезпечують соціальний супровід та правовий захист молоді; удосконалення практики інформаційного, науково-методичного та кадрового

забезпечення діяльності соціальних установ для молоді; підтримка програм соціально-психологічної реабілітації та адаптації молодих громадян, які перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Кадрове забезпечення процесу реалізації Доктрини національної молодіжної політики є найважливішою системою заходів, спрямованих на розвиток системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів керівних органів у сфері молодіжної політики. Реалізація цього напряму передбачає: вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації молодих кадрів; затвердження державних освітніх стандартів, навчальних планів і програм підготовки та перепідготовки робітничої молоді; внесення нових спеціальностей у сфері молодіжної політики до переліку спеціальностей загальноосвітніх та вищих навчальних закладів; розроблення нормативних документів, що визначають статус, систему соціальних гарантій і заохочень працівників бюджетних установ, органів молоді та працівників громадських молодіжних і дитячих об'єднань; формування на основі перспективного планування державного замовлення навчальним закладам, науковим установам, тимчасовим творчим колективам на розроблення та реалізацію програм підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації фахівців у сфері молодіжної політики; створення міжміністерського навчально-методичного центру з підготовки фахівців у сферах молодіжної політики; розвиток системи професійної перепідготовки працівників у сфері молодіжної політики, організація учнівства та стажування, розвиток навчально-методичного забезпечення на основі конкурсів програм і методик; забезпечення спеціалістів, які працюють з молоддю в різних сферах, спеціальною науково-методичною та інформаційною літературою; внесення пропозицій щодо рівня соціального захисту та стимулювання оплати праці спеціалістів молодіжних закладів.

Інформаційне забезпечення молоді – це система заходів інформаційного забезпечення реалізації молодіжної політики, забезпечення доступності інформації для молоді.

Реалізація цього напрямку передбачає: здійснення заходів щодо розвитку регіональної системи інформаційної допомоги молоді; забезпечення доступу молоді до інформаційних ресурсів, підтримка інформаційних центрів для молоді; підтримка молодіжних видань та інших ЗМІ, що висвітлюють питання молодіжної політики; проведення соціологічних досліджень та моніторингу становища молоді в різних регіонах України, підготовки щорічного звіту про становище молоді та реалізації молодіжної політики; створення бази даних основних напрямків молодіжної політики.

Фінансове забезпечення реалізації національної доктрини молодіжної політики України здійснюється таким чином. Джерела фінансового забезпечення молодіжної політики - спеціалізовані розділи бюджетних класифікацій усіх рівнів фінансування молодіжної політики держави. У бюджетах кожного рівня внести зміни до бюджетної класифікації та передбачити окремий розділ «Політика щодо неповнолітніх» у відповідній транскрипції. З метою підвищення ефективності реалізації молодіжної політики необхідно забезпечити проведення узгодженої політики фінансування, яка ґрунтується на концентрації коштів на реалізацію молодіжної політики з метою створення єдиного міжвідомчого реєстру. всі кошти міністерства на цілі, пов'язані з вирішенням проблем молоді.

Посилення впливу та прагматизму державної складової ювенальної політики потребує відповідного посилення громадської складової. Державні органи та органи місцевого самоврядування повинні систематично проводити профілактичну, культурно-просвітницьку, інформаційну та іншу діяльність за рахунок бюджетних коштів. Це забезпечить певний контроль та відповідальність перед державою та суспільством за ефективність дій щодо вирішення проблем дітей. Проте лише пряме залучення органів влади є неефективним, оскільки потребує значних людських, адміністративних та бюджетних витрат. Тому слід передбачити конструктивну співпрацю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з громадськими та благодійними організаціями для вирішення проблем молоді. Громадські

дитячі об'єднання є головним соціальним партнером держави у формуванні та реалізації державної політики щодо неповнолітніх, а відтак і головним суб'єктом громадської складової політики щодо неповнолітніх. Чим більша самостійність дитячих об'єднань, тим більші їхні можливості для побудови партнерських стосунків з владою та їхня цінність як соціального партнера.

Самостійність дитячих об'єднань визначається наявністю конструктивної діяльності, здатністю приймати рішення, виходячи з власних інтересів, широкою регіональною мережею та здатністю самостійно забезпечувати життєдіяльність організації. Сьогодні, як і раніше, дитячі об'єднання не є поширеними, але більшість молодих людей вважають їх існування необхідним, оскільки вони є важливою ланкою в самореалізації особистості, соціалізації молоді, набутті організаційної культури та вміння вести бізнес.

Держава та суспільство прагнуть залучення дітей та молоді до процесів прийняття рішень на всіх рівнях державного управління, прозорості виконавчих процедур та рівних можливостей. Нова модель системи управління неповнолітніми має бути відкритою та демократичною, що передбачає забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки на центральному та регіональному рівнях. Соціальне партнерство є умовою ефективного управління та вирішення нагальних проблем дітей. Держава сприяє розвитку громадського сектору, у тому числі підтримці молодіжних громадських організацій, діяльність яких спрямована на соціально-економічний розвиток та демократизацію українського суспільства. Підтримка регіональних та місцевих громадських ініціатив для дітей (а в деяких випадках і для молоді) є пріоритетним напрямком діяльності центральної та місцевої влади.

Держава гарантує представникам дитячих (молодіжних) громадських організацій повну інформацію та участь у процесах демократизації, створює умови для такої діяльності відповідно до міжнародних підходів. Основним соціальним партнером держави у формуванні та реалізації молодіжної

політики є громадські молодіжні об'єднання. Їхня самостійність визначається конструктивною діяльністю та здатністю приймати рішення, здатністю забезпечувати власне життя [31].

Загалом ця проблема, незважаючи на її важливість для нашої країни, є недостатньо дослідженою як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Проте світова практика показує, що захист прав дитини стає одним із найважливіших питань для кожної країни, тому Україна не може залишатися байдужою до розвитку цієї теми. На сучасному етапі розвитку у правників нашої країни ще є час, щоб ґрунтовно осмислити проблеми формування та реалізації політики щодо неповнолітніх загалом і правосуддя щодо дітей зокрема через призму національного культурного надбання та громадської думки. Цей вільний час варто використати для пошуку компромісного вирішення цього питання з урахуванням вимог українського суспільства. Саме ухвалення суттєвої національної доктрини політики щодо неповнолітніх, без нинішнього активного втручання світової спільноти, стане нарижним каменем виховання молодого покоління українців, яке зможе підняти велич України на арені світове співтовариство.

3.2. Адміністративно-правовий механізм забезпечення функціонування ювенальної юстиції

Виходячи з наявних поглядів сучасної теорії адміністративного права, можна виділити такі загальновизнані ознаки адміністративно-правового механізму: походження від держави; посередництво в процесі діяльності органів державного управління; через його елементи здійснення правового впливу на відносини, що виникають у процесі державного управління; спрямовані на забезпечення досягнення соціально-державного результату; вплив на суспільні відносини в конкретній сфері за допомогою адміністративно-правової форми; якась структура. Як зазначає Г.П. Тіндіка, структура адміністративно-правового механізму є його універсальною

ознакою, оскільки кожен суспільний механізм має певну структуру, що складається із сукупності елементів, які взаємообумовлені та взаємозалежні [52, С. 29].

Отже, адміністративно-правовий механізм включає: систему суб'єктів; адміністративно-правові норми, що регулюють правила поведінки та особливості здійснення прав суб'єктів; правові принципи та правові гарантії цієї діяльності; адміністративно-правові форми та методи реалізації функцій держави на конкретній території; правовідносини, в яких втілюються в практику положення, що містяться в нормативно-правових актах. У працях деяких авторів до елементів цього механізму також відносяться стадії забезпечення, юридичні факти, акти застосування правових норм [29, с.402-403], ресурсна складова (кадрова, інформаційна, матеріально-технічна оснащеність тощо) [7, с. 50], адміністративна відповідальність [30, с. 64-65] та ін. І В. Лазур вважає, що т.зв. функціональні елементи адміністративно-правового механізму, до яких належать правосвідомість і правова культура, юридичні факти, законність, акти тлумачення та акти застосування правових норм, не є обов'язковими елементами зазначених механізму, але істотно впливають на його ефективність [29, С. 405].

Вищезазначені властивості та структура також будуть характерними для адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи правосуддя щодо дітей, який, отже, становитиме впорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів реалізації функцій держави адміністративно-правовими засобами щодо забезпечення права дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації та запобігання девіантним проявам серед неповнолітніх, що становлять його структуру та спрямовані на виконання завдань, покладених на нього інститутом ювенальної юстиції. Такий механізм є структурним елементом державно-правового механізму щодо реалізації управлінської функції держави щодо забезпечення прав дитини та водночас протидії злочинності неповнолітніх.

Більш складним завданням є виокремлення адміністративно-правового елемента в механізмі забезпечення функціонування системи ювенальної юстиції. Слід підкреслити, що завдяки адміністративно-правовій складовій механізму правового регулювання реалізується правовий вплив держави на відносини, що виникають у процесі здійснення державного управління на конкретній території. Варто наголосити на такому впливі у сфері функціонування системи ювенальної юстиції. Адміністративно-правовий механізм забезпечення функціонування системи ювенальної юстиції визначає, насамперед, регулювання суспільних відносин за участю норм адміністративного права, які містяться в законодавчих та нормативно-правових актах. У такий спосіб створюються адміністративні правовідносини, які в механізмі правового захисту прав дитини є засобом «переведення» загального порядку правових норм на рівень суб'єктивних прав та обов'язків учасників цих відносин [28, с. 395]. Вирішальною ознакою таких правовідносин є те, що одна зі сторін завжди є носієм юридичної та владної влади по відношенню до інших суб'єктів [4, с. 177-178]. Визначаючи адміністративне право як одну з основних галузей нормативного права в структурі публічного права, науковці наголошують на його імперативному характері впливу (через приписи) на суспільні відносини за участю держави, а також між суб'єктами держави чи особами, які залишаються у відносинах влади та підпорядкованості [54, с.10]. В адміністративно-правових науках за виконуваними функціями виділяють адміністративно-правові, регулятивні та правоохоронні відносини [4, С. 182].

Перші (регулятивні) адміністративно-правові відносини пов'язані з реалізацією умовно «позитивної» функції адміністративного права в конкретній сфері. До складу адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи ювенальної юстиції входять такі відносини: визначення механізмів захисту дітей, встановлення правил роботи з окремими категоріями дітей, конкретних видів провадження, організація та здійснення соціально-психологічної допомоги для дітей, які перебувають у

складній життєвій ситуації: збір, перевірка, узагальнення та узагальнення інформації, що становить суспільний інтерес для забезпечення прав дитини; реєстраційна діяльність та організація та ведення статистичної, аналітичної та іншої документації у сфері правосуддя щодо дітей; організаційно-формальне виконання вимог щодо спеціалізації та підготовки персоналу органів (їх посадових осіб), які мають контакт з дітьми, які перебувають у конфлікті з законом: організація роботи апарату управління державних органів – суб'єктів системи правосуддя у справах дітей: управління нижчі за ієрархією структури одного відділу та організація взаємодії між самостійними установами для дітей неповнолітніх правосуддя: розгляд скарг фізичних та юридичних осіб; документообіг: організація системного науково-дослідного забезпечення функціонування системи ювенальної юстиції: організація фінансового, матеріально-технічного забезпечення діяльності суб'єктів ювенальної юстиції тощо.

Цінність адміністративно-правового механізму та його зміст полягає у створенні під його впливом реальних умов, необхідних для реалізації інших видів компетенції органів державної влади (їх службовців), зокрема у кримінальному праві. кримінально-процесуальні правовідносини. З цивільним позовом. пов'язані з цим питання, пов'язані з опікою та піклуванням, позбавленням батьківських прав, захистом майнових і немайнових прав (наприклад, усиновлення), інтересів неповнолітніх тощо. Часто необхідність вирішення цих питань виникає під час кримінального провадження щодо неповнолітніх. або кримінальне провадження за фактом діянь, у яких Законом України про кримінальну відповідальність окремо передбачено захист прав і свобод неповнолітніх.

Так, усиновлення дітей здійснюється на підставі рішення суду (відповідно до норм глави 5 ЦПК України), але воно передбачає ретельну попередню підготовчу процедуру (ведення реєстру дітей, які можуть усиновлюватися, вивчаючи соціальні умови потенційних усиновлювачів, готуючи документи для подання до суду тощо), які реалізуються підрозділами

служби у справах дітей місцевих державних адміністрацій відповідно до норм адміністративного права. Це означає, що у сфері дитячого правосуддя через певні адміністративно-правові форми можна застосовувати не лише адміністративні норми, а й окремі положення та гарантії, що стосуються кримінального чи цивільного правосуддя щодо дітей або захисту дітей. Навіть у контексті реагування держави на суспільно небезпечні діяння дітей у загальному механізмі правосуддя щодо дітей (пов'язаному з правосуддям), що базується на нормах кримінального та кримінально-процесуального права, обов'язково з'являються елементи адміністративно-правового механізму, що виконує захисну (службову) або зв'язкову.

Адміністративно-правові відносини правоохоронних органів пов'язані з реалізацією правоохоронної функції адміністративного права і спрямовані на охорону та захист публічних інтересів держави, суспільства, окремих юридичних і фізичних осіб від протиправних посягань неповнолітніх злочинців, т.к. а також захисту, захисту та відновлення порушених прав самих дітей, запобігання подібним подіям за допомогою адміністративно-правових заходів. Серед них науковці називають адміністративно-деліктні та превентивні відносини [4, С. 182]. Це досить характерно для правоохоронних відносин у сфері ювенальної юстиції.

Отже, до сфери правосуддя щодо дітей, враховуючи специфіку законодавства України, автоматично повинні входити ситуації щодо правосуддя щодо дітей, які вчинили адміністративні правопорушення, а також інші аспекти, які регулюються відповідними положеннями, наприклад, можливість передачі відповідальності ("передача") за протиправні дії неповнолітніх щодо інших осіб (батьків або осіб, які їх замінюють) – ч. 2 і 3 ст. 1-4 Кримінально-процесуального кодексу, адміністративно-правових та дисциплінарних заходів реагування на т.зв. «порушення законодавства» (діяння вважаються порушенням лише тоді, коли вони вчинені дітьми і не тягнуть за собою кримінального чи адміністративного покарання, наприклад, пропуск занять). заняття, порушення внутрішнього розпорядку і правил

поведінки в навчальному закладі, паління тощо), прояви «нестандартної» поведінки неповнолітніх девіантів (людей з так званими «психічними потребами») [10, с 52]. Значним колом дитячої юстиції (у широкому розумінні) є профілактика причин і умов дитячої девіантності. Слід зазначити, що комплекс профілактичних заходів реалізується переважно в рамках адміністративно-правового механізму. Крім профілактичних, адміністративно-правові відносини органів внутрішніх справ у сфері дитячої юстиції охоплюють також комплекс заходів щодо здійснення примусових заходів виховного характеру, соціальної реабілітації та реінтеграції неповнолітніх правопорушників.

Вважаємо, що всі адміністративно-правові відносини цього типу пов'язані з основними: функціями адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи правосуддя щодо дітей, до яких, очевидно, відносяться: а) регулятивна функція, яку можна далі виділити: комунікативна, перспективна підфункції: б) правоохоронна, яку можна додатково виділити: адміністративно-деліктну підфункції: превентивну та соціально-реабілітаційну (реінтеграційну).

Слід зазначити, що в юридичних науках і серед функцій кримінального права (яке також входить до структури публічного права) виділяють охоронну та регулятивну функції. Проте, на відміну від адміністративного права, виникнення кримінально-правових відносин у сфері правосуддя щодо дітей завжди пов'язується з фактом вчинення злочину (навіть у разі готування до його вчинення або його раніше завершення).

Отже, проведений у цій частині дослідження науковий аналіз дає підстави звернути увагу на такі властивості: адміністративно-правового механізму у сфері функціонування системи правосуддя щодо дітей:

1) походить від держави і зумовлюється необхідністю виконання нею функцій державного управління у сфері ювенальної юстиції;

2) посередництво в процесах державного управління та адміністративно-кримінальної діяльності органів юстиції, прокуратури, попереднього

розслідування інших органів державного управління та при виконанні завдань із забезпечення прав дитини в державній, адміністративно-процесуальній та адміністративно-юрисдикційній компетенції цих органів. сутності;

3) через його елементи здійснюється правовий вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення не тільки виконавчої влади в державі, а й правосуддя у справах про адміністративні правопорушення у сфері профілактики та правового реагування держави. проти протиправної поведінки неповнолітніх, інших проявів негативних відхилень з їх боку, а також забезпечення прав дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації (у сфері правосуддя щодо дітей);

4) у процесі здійснення правосуддя щодо дітей (кримінальне) або щодо дітей (цивільне) адміністративно-правовий механізм відіграє допоміжну (допоміжну та комунікативну) роль;

5) спрямовані на забезпечення досягнення конкретного суспільно-державного результату (допомога в реалізації та захисті суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів дитини, врахування при здійсненні правосуддя найбільш усвідомленого правового інтересу останньої: організація ефективного зовнішнього співробітництва та внутрішньої діяльності в результаті виконання завдань і функцій, покладених на конкретний суб'єкт ювенальної юстиції тощо);

6) існує у вигляді взаємопов'язаної сукупності матеріально-процесуальних правових засобів і методів (правових технологій), які мають адміністративно-правову форму посередництва;

7) система цих правових заходів організована таким чином, що дозволяє уповноваженим суб'єктам послідовно та ефективно здійснювати свою діяльність щодо реалізації завдань правосуддя щодо неповнолітніх із застосуванням організаційно-правових заходів та заходів адміністративного примусу;

8) на відміну від кримінально-правового механізму, він не обов'язково визначається фактом вчинення злочину чи іншого протиправного діяння, тому масовість має не лише ретроспективний, а й превентивний характер;

9) на відміну від цивільно-правового механізму, він не завжди обумовлений захистом прав та інтересів дитини в суді, а передбачає й інші позасудові форми гарантування її прав;

10) характеризується сучасною та далекоглядною спрямованістю правового впливу;

11) має специфічну структуру [11].

Структура адміністративно-правового механізму, що забезпечує функціонування системи ювенальної юстиції, включає наступні елементи:

- інституційний: система суб'єктів ювенальної юстиції;
- нормативний: адміністративно-правові норми, що регулюють правила поведінки та особливості реалізації ними повноважень дитини. суб'єкти юстиції: правові засади та правові гарантії цієї діяльності;
- функціональний: адміністративно-правові форми та способи здійснення функцій держави у сфері ювенальної юстиції: нормативно-правові акти щодо правових норм у сфері ювенальної юстиції;
- дитячі технології: правовідносини, в яких положення, що містяться в нормативно-правових актах, переводяться в практичну площину;
- юридичні факти: правосвідомість і правова культура; адміністративна відповідальність як елемент адміністративного примусу, що застосовується з порушенням норм чинного законодавства;
- ресурси: кадрові, інформаційні, науково-інноваційні, матеріально-технічне забезпечення діяльності суб'єктів юстиції у справах дітей.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена вивченню важливої наукової проблеми, пов'язаної з необхідністю обґрунтування напрямів удосконалення організаційно-правових аспектів управління у сфері ювенальної юстиції. Основні результати дослідження полягають у такому.

Ювенальна юстиція – це судова система, яка здійснює правосуддя у справах щодо неповнолітніх і має завдання судового захисту прав і законних інтересів неповнолітніх та судового контролю за розглядом справ про правопорушення та правопорушення неповнолітніх. Науковці розрізняють ювенальну юстицію як у широкому, так і у вузькому значеннях. У вузькому розумінні – це спеціалізована ланка судової системи, у широкому – сукупність правових механізмів, спрямованих на забезпечення захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх, що реалізуються державною та недержавною системами. - державні органи, установи та організації.

Слід зазначити, що систему ювенальної юстиції відрізняють такі специфічні норми, яких немає в жодному правовому інституті: переважно захисної спрямованості; соціальна насиченість; максимальна індивідуалізація судового процесу.

В Україні вкрай необхідне створення дієвої спеціалізованої системи захисту прав дитини. Досвід показує, що ресоціалізація дітей, які вступили в конфлікт із законом, є дієвим соціальним механізмом, який дозволяє зі значною економією коштів відновити фізичний, психічний та соціальний стан дитини. Враховуючи складність демографічної ситуації в Україні, тенденцію до зростання дитячої злочинності та необхідність покращення ситуації у цій сфері, оздоровлення дітей цієї категорії сприятиме відновленню їх повноцінності. соціальний статус, що зрештою призведе до зниження соціальної напруги в суспільстві та покращення здоров'я нації.

Проте світова практика показує, що захист прав дитини стає одним із найважливіших питань для кожної країни, тому Україна не може залишатися байдужою до розвитку цієї теми. На сучасному етапі розвитку у правників нашої країни ще є час, щоб ґрунтовно осмислити проблеми формування та реалізації політики щодо неповнолітніх загалом і правосуддя щодо дітей зокрема через призму національного культурного надбання та громадської думки. Цей вільний час варто використати для пошуку компромісного вирішення цього питання з урахуванням вимог українського суспільства. Саме ухвалення суттєвої національної доктрини політики щодо неповнолітніх, без нинішнього активного втручання світової спільноти, стане наріжним каменем виховання молодого покоління українців, яке зможе підняти велич України на арені світове співтовариство.

Позитивними зрушеннями останніх років щодо реформування системи ювенальної юстиції в Україні в рамках реалізації міжнародних норм і стандартів забезпечення захисту прав неповнолітніх стало: прийняття Закону України «Про Національну поліцію», «Про пробацію», виконання плану заходів щодо Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», тощо.

Функціонування системи національної політичної доктрини щодо неповнолітніх можливе за наявності надійної нормативно-правової бази, яка концептуально регламентує та спрямовує рух цієї системи. До основних концептуальних документів належать: концепція, доктрина та закони, що регулюють суспільні відносини у сфері молодіжної політики. Доктрина ювенальної політики повинна слугувати основою для: формування державної політики у сфері забезпечення формування та реалізації молодіжної політики України; підготовка пропозицій щодо вдосконалення правового, методичного, науково-технічного та організаційного забезпечення формування та реалізації молодіжної політики України в окремій сфері життєдіяльності; розроблення цільових програм підтримки формування та реалізації молодіжної політики України в конкретній сфері.

У цілому, проаналізувавши шляхи реформування системи ювенальної юстиції в Україні, можна сказати, що наукове бачення сутності цієї системи не звужене до впровадження тільки ювенального судочинства та каральної політики щодо неповнолітніх осіб. Важливою вважається також участь у системі ювенальної юстиції правоохоронних органів, освітніх і виховних установ, правозахисних і громадських організацій, які активно допомагають ресоціалізації неповнолітніх. Позитивним зрушенням стала низка прийнятих та запропонованих до обговорення законодавчих актів в рамках реформування системи ювенальної юстиції, які дають можливість удосконалити цю систему завдяки впровадженню системи наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених; впровадженню новітніх форм і методів профілактичної роботи з дітьми; застосуванню корекційних програм та відновного правосуддя за допомогою правоохоронних органів; впровадженню процедури медіації для примирення сторін у досудовому порядку. Окремо необхідно зазначити також важливість законодавчого врегулювання питання спеціалізації судів з здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх у системі місцевих загальних та апеляційних судів, що відповідає міжнародним стандартам захисту прав дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Loeber, R., Farrington, D. P. & Petechuk, D. (May, 2003). Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *Child Delinquency: Bulletin*, 19. URL : <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/186162.pdf>
2. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, CRC/C/GC/10. URL : <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>
3. Van Bueren, G. (1998). *The International Law on the Rights of the Child*. Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 435. URL : <https://books.google.com.ua/books?id=xEAmkaqn8lMC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=f>
4. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-х т.: / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Вид-во «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
5. Басиста І.В., Розкошинська С.О., Палійчук І.В. Ювенальна юстиція в Україні: окремі проблеми та шляхи їх вирішення. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. №4(16), 2017. С. 143-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2017_4_25*
6. *Беца О. Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції. Відновне правосуддя в Україні. № 192, вересень 2005.*
7. Безпалова О. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014. 544 с.
8. Бублик О. І. Покарання неповнолітніх правопорушників: шляхи гуманізації через формування відновного правосуддя та ювенальної юстиції. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 7(2). С. 181-189.*
9. В Україні з'явиться новий дільничний - соціальний. URL: <http://www.poltava.pl.ua/news/16710/Кодекс України про адміністративні правопорушення. ВВР УРСР. 1984. Дод. № 51. Ст. 1122.>
10. Веселов М. Інститут адміністративної відповідальності у системі ювенальної юстиції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія «Юридичні науки». 2019. 5(106). С. 49-63.*
11. Веселов М. Ю. Адміністративно-правові засади функціонування системи суб'єктів ювенальної юстиції у сфері забезпечення прав дітей.

- Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2020. № 2 (8). С. 47–57.*
12. Веселов М. Ю. Превентивні заходи у правовій доктрині ювенальної юстиції. *Економічна теорія та право. 2020. № 1. С. 127-141.*
  13. Веселов М.Ю. Адміністративно-правовий механізм забезпечення функціонування ювенальної юстиції. *Наука і правоохоронна діяльність. 1947. 2020. С.73-89.*
  14. Веселов М.Ю. Ювенальна превенція в системі ювенальної юстиції. *Правовий часопис Донбасу. № 1 (70). 2020. С.99-104.*
  15. Голосніченко Д. І. Прокурорський нагляд: питання історії та сучасного зарубіжного досвіду. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2(14). С. 80–85.*
  16. Гурєва Ю. Ювенальна юстиція. Перспективи введення в Україні. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія».* URL: <http://naub.oa.edu.ua/2012/yuvenalna-yustytisiya-perespektyvuvvedennya-v-ukrajini/>
  17. Гусак А. Мета, принципи та завдання ювенальної юстиції. *Кримінальне та кримінально-виконавче право, кримінологія, кримінальний процес і криміналістика. №2. 2013. С.113-117.*
  18. Гусак А. П. Основні принципи ювенальної юстиції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: : Право. 2014. Вип. 25. С. 192-194.*
  19. Демчіхіна Є. С. До питання гуманізації ювенальної юстиції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 3. С. 172-177.*
  20. Дюдя О. Актуальні аспекти функціонування ювенальної юстиції в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 1. С. 126-131.*
  21. *Загальна теорія держави і права / За ред. В. В. Копейчиков. К. : Юрінком, 2002. 375 с.*
  22. Золотих В. Організаційні аспекти вдосконалення правосуддя щодо неповнолітніх. *Соціальна педагогіка. 2006. № 2.*
  23. Зубрицька О. В. Філософсько-правова імперативність полівимірності суспільних моделей сім'ї в рамках ювенальної юстиції. *Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 2. С. 43-47.*
  24. Коментар до Конституції України: підруч. вид. друге, допов. / За ред. В.В. Копейчикова. К., 2000. 276 с.

25. Конвенція про права дитини Прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї від 20 листопада 1989 року. Набула чинності 02 вересня 1990 року URL : <http://www.un.org/russian/document/convents/childcon.htm>
26. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : дис. ... д-ра юрид. наук :12.00.01. Одеса, 2008. 468 с.
27. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12. № 13. ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
28. *Лазур Я.* Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392-398
29. *Лазур Я.В.* Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2011. 454 с.
30. *Лисенко С.О.* Адміністративно-правовий механізм забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2013. 211с.
31. Ліпкан В.А. Основні підходи до формування доктрин національної безпеки. URL: http://pidruchniki.ws/16011013/politologiya/osnovni_pidhodi_formuvannya_doktrin_natsionalnoyi_bezpeki.
32. Ліхолєтова Ю. А. Ювенальна юстиція як суб'єкт запобігання рецидивної злочинності молоді. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 5. С. 86-90.
33. Національний звіт „Зведена III та IV періодична національна доповідь про реалізацію Україною положень Конвенції про права дитини” К., 2007. С. 181.
34. Нелін О. Проблема становлення та розвитку ювенальної юстиції в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 4-7.
35. Нелін О. Роль інституту нотаріату в становленні ювенальної юстиції в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 4-7.
36. Оверчук С.В. Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. №2(10). С.5. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14osvpss.pdf>

37. Ольшанецький І.В. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат). *Правова держава*. №3. 2020. С.45-56.
38. Опацький Р. М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 146-152.
39. Опацький Р. М. Поняття і зміст ювенальної юстиції. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 30-35.
40. Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. / Р.М. Опацький ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.
41. Ортинська Н. Щодо національної моделі ювенальної юстиції. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 116-121.
42. Отацький Р.М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції. *Юридична наука*. №2. 2012. С.146-152.
43. Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі Прийнято резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1990 року URL: <http://www.un.org/russian/document/>
44. Про вдосконалення організації діяльності органів прокуратури у сфері захисту прав дітей та протидії насильству : Наказ Генерального прокурора від 14.02.2020 р. № 90. *Офіційний веб-портал Офісу Генерального прокурора*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/iord?_m=publications&_t=rec&id=262782
45. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>
46. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 2102-VIII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
47. Русанова І. О. Проблеми розвитку ювенальної юстиції. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 120. С. 247-258.
48. Савенко В. П. Перспективи запровадження в Україні ювенальної юстиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 140-144.

49. Семерак О. С. Ювенальна юстиція: проблеми впровадження та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 44(2). С. 119-122.
50. Стеблинська О. С. Окремі питання запровадження ювенальної юстиції в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2011. № 4. С. 138-141.
51. Тернавська В. М. Проблеми становлення ювенальної юстиції як напряму ювенальної політики України. *Європейські перспективи*. 2012. № 2(2). С. 60-65.
52. Тиндик НЛ. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні: автореф. дис...д-ра юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь, 2009. 47 с.
53. Устрицька Н.І., Дільна З.Ф. Ювенальна юстиція: окремі аспекти щодо її розуміння. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Право*. Випуск 63. 2021. С.274-278.
54. Харитонов О., Харитонов Є.О. Дихотомія публічне право - приватне право' та деякі питання визначення структури національного права. *Університетські наукові записки*. № 3(15). 2005. С. 6-11.

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування денної форми навчання
« ____ » _____ 2024 р.

_____

Підпис

СОКОЛОВ Володимир

_____

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2024 р.

_____

Підпис

МАТВЕЙЧУК Людмила

_____

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2024 р.

_____

Підпис

ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард

_____

Ініціали, прізвище